

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Det här verket har digitaliserats i ett samarbete mellan Litteraturbanken och universitetsbiblioteken i Göteborg, Lund, Umeå och Uppsala.

Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den tolkade texten kan innehålla fel.

Därför bör du visuellt jämföra den tolkade texten med de scannade bilderna för att avgöra vad som är riktigt.

Om du anser dig ha upphovsrätt till detta material, ber vi dig vänligen kontakta Göteborgs universitetsbibliotek.

The digitisation of this work is a collaboration between The Literature Bank and the university libraries in Gothenburg, Lund, Umeå and Uppsala.

All printed text is OCR processed into machine readable text. This means that you can search the document and copy its text. Older documents with print in poor condition can be hard to process and may contain errors. Compare the interpreted text visually to the scanned image to determine what is correct.

If you believe you own the copyright to this work, please contact the Gothenburg University Library.

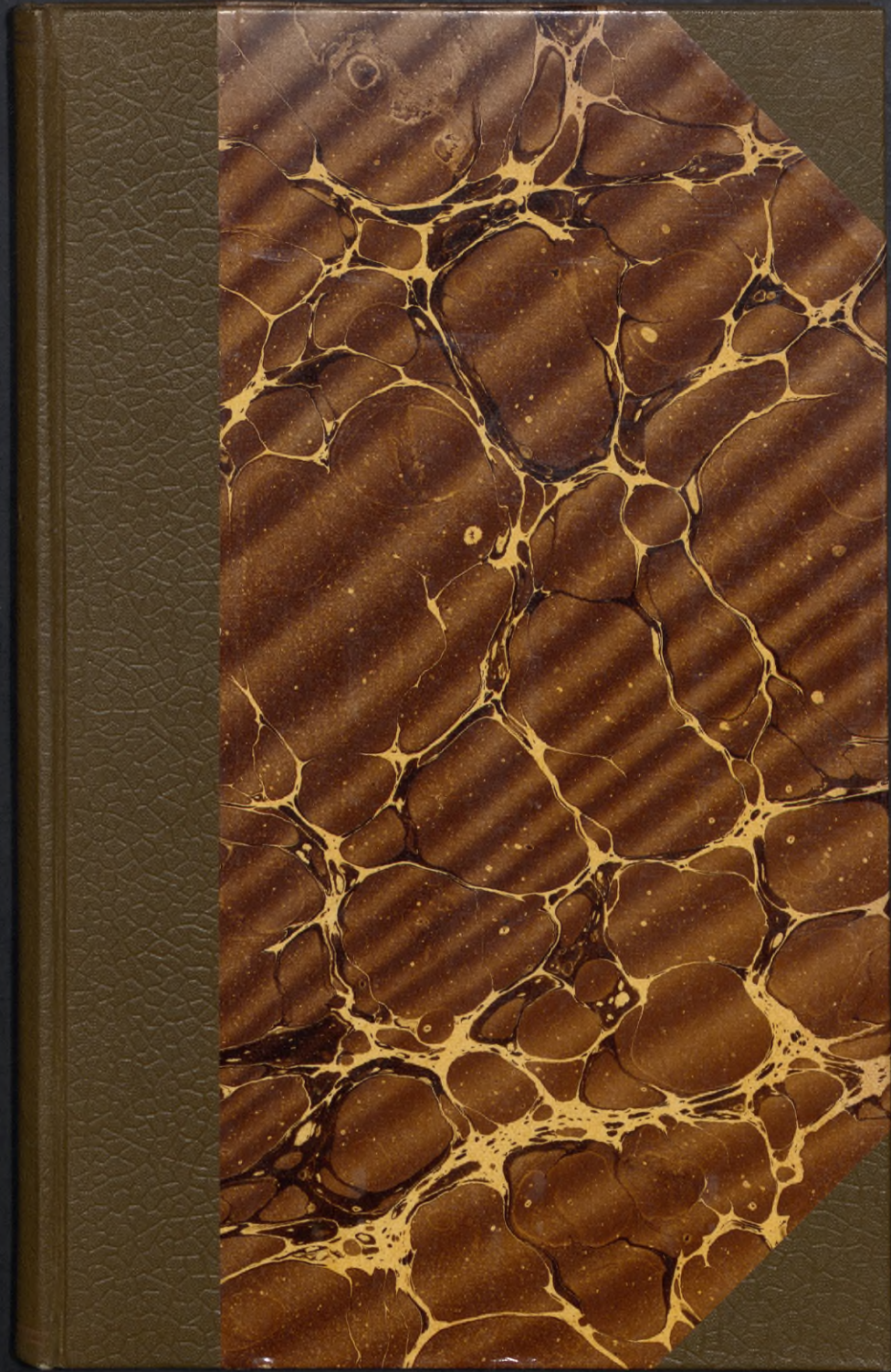
GÖTEBORGS
UNIVERSITET

LUNDS
UNIVERSITET

UPPSALA
UNIVERSITET

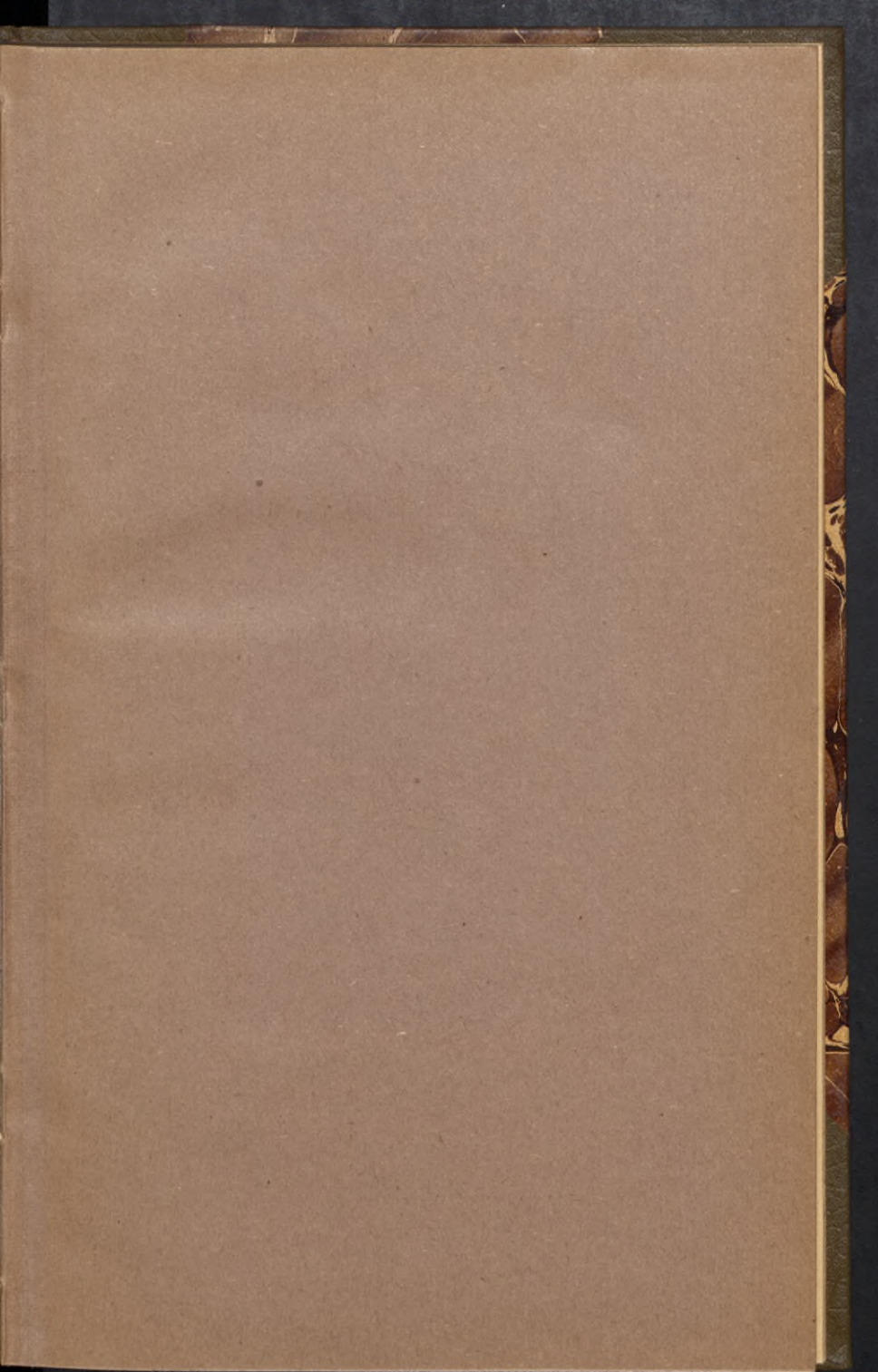

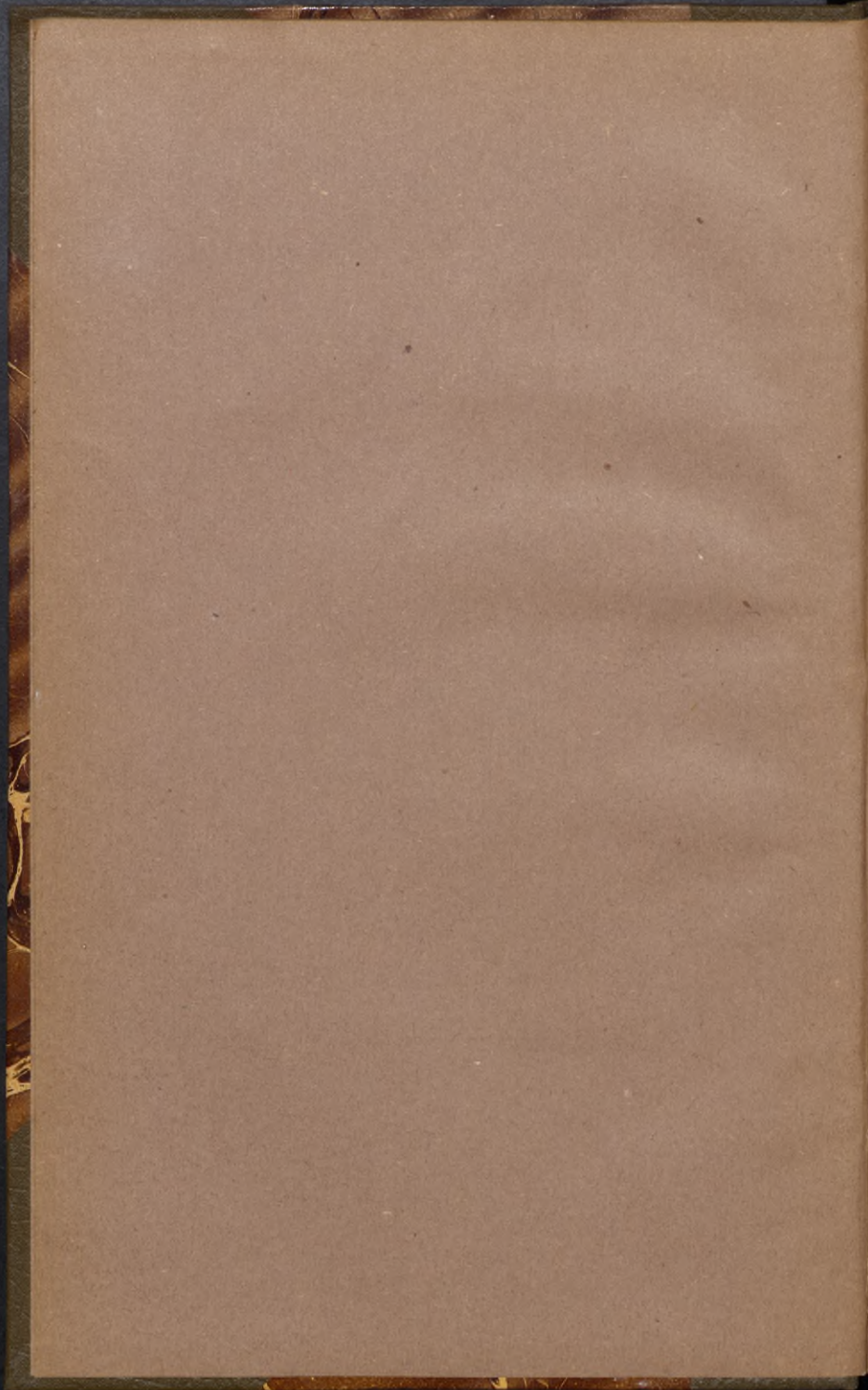
TRANEMÅLA
SÄMLINGEN

SKÄNKT TILL
GÖTEBORGS
STADSBIBLIOTEK
AF
AUGUST RÖHSS

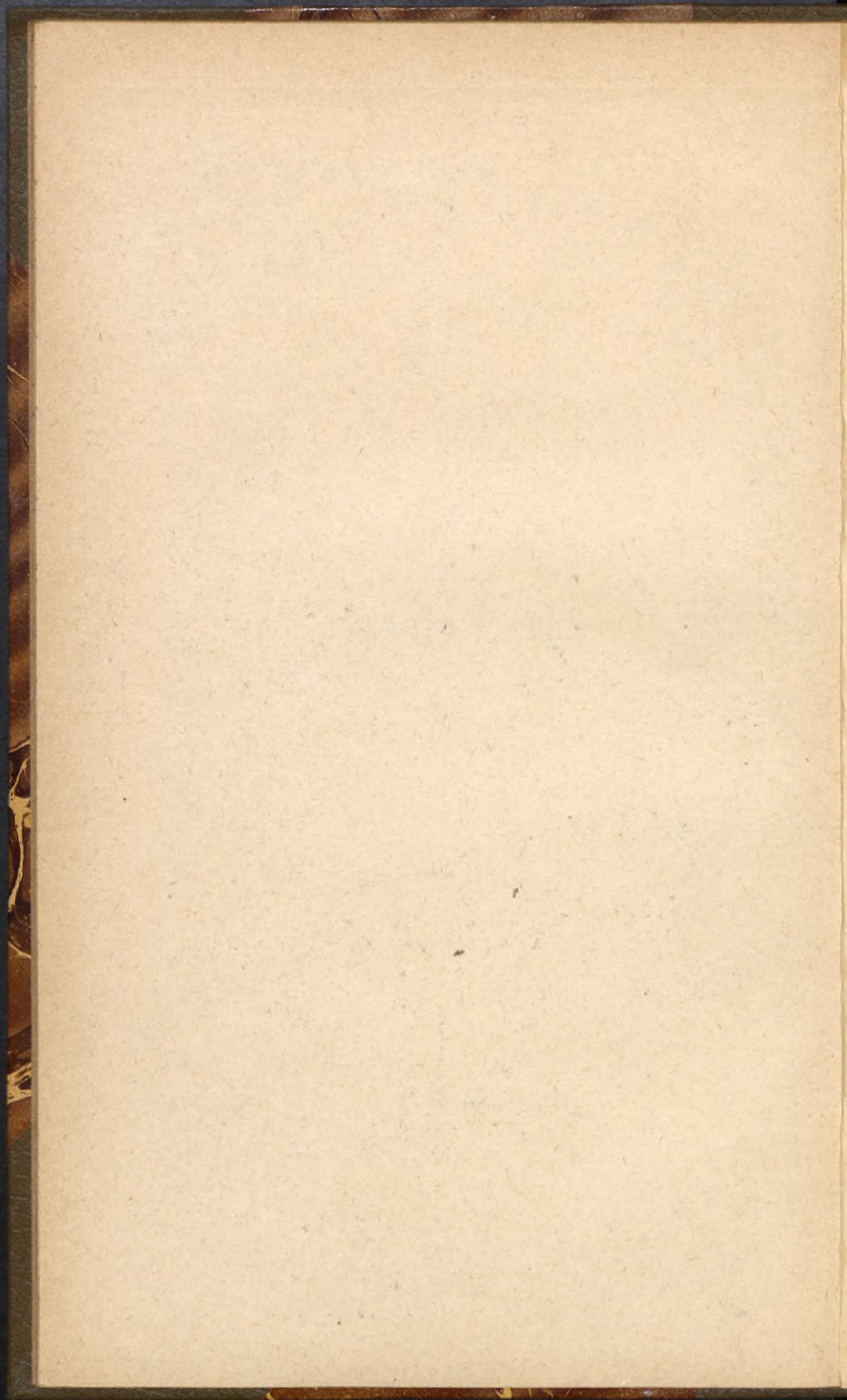

RUNGSÖRD SKALL GÄLLA

AF
J. O. ÅBERG.

C.T.F.

KUNGSORD SKALL GÄLLA.

HISTORISK BERÄTTELSE

FÖR

DEN SVENSKA UNGDOMEN

AF

J. O. ÅBERG.

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

KTZGORD SKALL GALLA.

IBTOMER BERATTING

DEN SVENSKA RINDOMEN

J. O. ÅBERG

STOCKHOLM.

ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1891.

I.

I Borgholms slott.

1.

Det var en ljum sommardag år 1654. Hettan, som annars skulle varit rent af odräglig, alldenstund solen strålade ned från en fullkomligt molnfri himmel, mildrades ej så litet af de tämligen friska vindar, som oafbrutet ströko öfver det öländska landet, och gjorde att de arbetare, som ifrigt voro sysselsatta med att arbeta på Borgholms vackra slott, ej så mycket trycktes af den i sig själf heta sommaratmosferen.

Det arbete, som förehades, bestod i rifningen af slottets fastaste torn, det så kallade Kärnan, ofvanpå hvilket stod ett högt trätorn, hvars ålder beräknades uppgå till omkring tre hundra år, och

som vid här ofvan nämnda tid var i det närmaste förfallet.

Middagsrasten hade ingått och alla arbetarne, utom ett par, hade gått bort för att inmundiga den enkla kost, som den hemmavarande hustrun, eller föräldrarne, ty äfven ogifte arbetare hade sysselsättning där, hade lagat i ordning för dagen.

De båda arbetare, som kvarstannat, voro Nils Tufvesson från Kolsta och hans brorson, Inge Berntsson, bosatte bredvid kungsladugården. De hade fört sin mat med sig upp i tornet och behöfde för den skull ej gå därifrån. Sedan den enkla måltiden var slutad, sade Nils, i det han, skälmskt plirande med de små, blågrå ögonen, betraktade Inge:

»Jag anar hvad det var för ett svar, som du i söndags fick af den högmodige gästgifvaren, ty Rolf har alltid varit sig lik och jag tror bestämdt, att det ej finnes många kolstaboar som äro hans vänner.»

Inge svarade ej strax och det af den orsaken, att han till en början kände sig litet brydd af detta farbroderns spørsmål. Då han likväl efter några minuter sansat sig nog mycket för att kunna svara, yttrade han:

»Det är inte underligt om Rolf är hatad, ty det finnes väl ingen, som så pinar sina underhafvande som gästgifvaren i Kolsta. Och sedan

prinsen tidigt i våras lämnade ön, så har Rolf blifvit alldeles omöjlig. Högmodet har växt så betydligt att han — — —»

»Inte vill gifva sin dotter, Alva, till hustru åt en simpel arbetare,» afbröt Nils, då Inge gjorde ett kort uppehåll i sitt tal för att hämta andan. »Har jag inte rätt?»

Åter kom denna fråga så hastigt på Inge, att han för andra gången behöfde tid för att sansa sig. När detta äntligen var gjordt, sade han:

»Det var i söndags vid Köpings kyrka. Längre hade Alva och jag sökt att få träffa hvarandra, men gubben Rolf har alltid haft ögonen så väl på henne, att det varit för oss omöjligt, att få komma mellan fyra ögon. Och som ni vet, så har han till bundsförvandt klockaren i Köping, den skelögde mäster Jockum, som — — —»

»Undrar om inte han har goda ögon till Alva,» afbröt Nils Tufvesson.

»Jo, det kan ni allt vara säker på. Jockum är, om möjligt, mycket snålare än Rolf, och att få efterträda honom som gästgifvare i Kolsta, det skulle han allt slicka sig om munnen för.»

»Det har jag också märkt. Men, hur var det i söndags?»

Under det en svag rodnad steg upp på Inges kinder, fortfor han:

»Gubben Rolf hade nog lagt märke till när mina och Alvas blickar möttes, ty när gudstjänsten var slut och jag gick fram och åter på kyrkvallen, för att ännu en gång få se Alva, då hon kom ut, kom gubben Rolf fram till mig, knöt ena handen under min näsa och skrek, så att flera personer hörde det: 'Nu ska du få se, att hon till slut rakar förbi den där!' Det var nära att jag gifvit gubbstuten en torfving, så att han vändt benen i vädret, men som vi stodo på kyrkvallen och mästern Knut i detsamma kom ut ur kyrkan, så höll jag armen tillbaka, men svarade i stället gästgifvaren, att han inte skulle prata i ogjordt väder, ty ingen visste hvad som kunde hända, när den nya konungen komme tillbaka, såsom jag hört, att — —»

»Sa du honom det?» afbröt Nils Tufvesson och gnuggade förnöjd händerna.

»Ja, det gjorde jag,» svarade Inge, under det han med en viss stolthet rätade ut sin ungdomliga, om muskulös kraft vittnande gestalt. »Och gästgifvaren blef naturligtvis topp rasande öfver att en fattig arbetare vågade motsäga honom; och Jockum, som också kom tillstädes, gaf mig så arga blickar han kunde och menade på, att jag skulle själf akta mig för kungen, ty han tålde inte, att den fattige reste sig upp mot den, som mera hade. Men jag sade klockaren rent ut, att det just varit prinsen, som värnat den fattige mot den öfver-

modige rike, och att han som konung, nog inte skulle ändra tänkesätt. Men då började både gästgifvaren och klockaren att åbäka sig och svära, så att mäster Knut, som hört allt, kom fram och bad dem inte ta sig sånt otyg före, på självaste kyrkogården. Men då knöt gästgifvaren ännu en gång näfven under min näsa och skrek med sin ilsknaste röst: 'Jag vet nog att gräbban tycker om dig, men förr ska hon bli förvandlad i en ribbert*) och jag i en gråkåpja**), än hon ska få dig, kom ihåg det!' Alva och jag hade likväl hunnit att utbyta några kärliga ögonkast, och fastän vi inte fingo glamma med hvarandra, så sågo vi dock, att vi kunde lita på hvarandra. Så att nu må gästgivarfar och klockarstöten spinna ihop så mycket otyg de kunna, gästgifvarens gräbba ska ändå bli min. Och hvad gör det om vi få vänta några år,» slutade Inge och såg trohjärtadt på farbrodern. »Vi ä' unga, båda två, och ha godt om tid på oss.»

»Åhja, nog ha ni det,» inföll Nils Tufvesson, »men du vet att kvinnfolkena inte ä' alldeles riktigt att lita på och — —»

»Det där vet jag bäst,» afbröt Inge sträft, ty han kände sig ej så litet stött af farbroderns misstroende till hans kärestas trohet. »Om vi inte

*) Ribbert, räf. **) Gråkåpja, hög.

finge hvarandra på tio år, så vet jag att jag kan lita på Alva, likasom hon på mig »

Inför dessa argument hade Nils Tufvesson ingenting mera att invända. I stället utbrast han:

»Jaså, du har hört att prinsen, som nu är drottning Kjerstins efterträdare, skall komma hit såsom konung?»

»Ja, det sa Sven i Tryggesta härom dagen.»

»Hur kan han veta det?»

»Han sa, att han hört det af länsman Svärd i Ekerum och ni vet, farbror, att han brukar ha godt reda på sig.»

»Då kommer nog kungen snart hit upp,» sade Nils Tufvesson och ref sig ifrigt i pannan. »Anfäktade och regera, att vi ej hunnit längre med arbetet. Om han är lika driftig nu, som då han i fjor lät uppföra sträckmuren, då han själf ofta gick omkring bland arbetarne och uppmuntrade dem, så blir han nog rasande öfver att rifningen gått så säffligt. Men,» slutade Nils och tog sig med en viss belåtenhet om hakan, »det är inte vårt fel, så mycket kan jag säga honom, om han spejar an*) mig. Vi ha minsann inte legat på latsidan. Och vi få väl se, om Kolsta gästgifvare inte står sig slätt, om det skulle bli fråga om de tre dagsverken, som han i förra veckan skulle

*) Speja an, spörja, fråga.

utgöra, men som han alldeles försummade och som — — »

»Är det så, som ni säger?» afbröt Inge, och en blixtnad af glädje upplyste hans stora, mörkblå ögon.

»Tror du att jag står här och ljuger,» utbrast Nils förtretad. »Jag var själf närvarande, då gubben Rolf blef upptecknad.»

Inge svarade ej något. Han gick några steg åt sidan och tittade ned i djupet, men ryggade i detsamma häftigt tillbaka och utropade:

»Vi ha nyss talat om kungen och här kommer han själf uppklätrande.»

»Det är inte möjligt,» utbrast Nils Tufvesson häpen. »Inte kan han våga sig hit upp på såna vägar?»

2.

Hvilket år som Borgholms slott, eller, som det då benämndes, fäste, blifvit uppfördt, är ej bekant för den i öländska häfderna strängaste och mest noggranna forskare, men så mycket vet man emel-

lertid, att det blifvit omnämndt redan år 1281. Detta fäste var vid denna tid en konungaborg, som af Magnus Ladulås kallades *vår borg*. Den tillhörde således konungen och innehades för hans räkning af en så kallad länsman, eller fogde, som där regerade, ibland efter eget godtycke, blott att han till sin öfverherre lämnade de inkomster, som borgen betingade och öfvervakade de lagar, som konungen utfärdat. Om detta fäste säger en författare ganska träffande:

»Bland svenska konungaborgar, som genom belägenhet och byggnadsskick väckt samtidens beundran och vunnit för båda dess odelade loford, intar Borgholms slott ett framstående rum å sin nittio fot lodrätt från stranden uppstigande klipp-häll, där det högburet reser sin ståtliga murkrona, speglande sig i Kalmar-sundets böljor på samma gång det majestätiskt blickar hän öfver fjärran land och sjö från det minnesrika Kalmar i söder till den svartblå, sagolika öklippan Jungfrun i norr.»

I öster och söder från slottet utbreda sig de vidtbekanta Ölands *alfvar*, hvilkas ökenlika utseende gifva landet en högst egendomlig prägel.

Detta Borgholms slott kan blicka ned på tre hufvudperioder af den tid, det ägt bestånd, tre perioder, som i sig innesluta en så rikhaltig historia, att få svenska borgar, med undantag af

Kalmar slott, kunna framvisa något ditåt liknande.

Den första perioden räknas från år 1200 till 1574. Alldenstund slottet då ensamt användes till försvarandet af Öland fick det benämningen fäste. Mellan åren 1574 och 1660 kallades det ömsom fäste och ömsom lustslott i följd af, att det hölls för att vara så väl det första, som också det sistnämnda, emedan det blifvit uppbygdt för dessa båda ändamål. Från det senast anförda året benämndes det uteslutande lustslott, ty då användes det icke till annat än en fredlig konungaboning.

Att här uppräknas alla de öden och därmed förknippade förändringar, som Borgholms slott genomgått från år 1200 till dess det år 1806 den fjortonde oktober förstördes genom våld, skulle här blifva alltför vidlyftigt. Det vilja vi blott omnämna, att detta slott tid efter annan varit ganska mycket omhuldadt af de svenske konungarne under reformationens första skede. Det var isynnerhet Johan III, som under sin regeringstid nedlade ganska betydliga summor på storartade byggnadsföretag, som vårt land har att tacka för, ej allenast uppförandet af nya borgar, utan äfven restaurerandet af gamla, mer eller mindre förfallna.

Genom ett kungligt bref, dateradt den 7 februari år 1651, öfverlämnade drottning Kristina åt prins Karl Gustaf af Pfalziska ätten, sedan han redan

år 1649 blifvit vald till tronföljare, »räntan af hela Öland med Djurgården, ladugårdarna med deras inventarier och alla öfriga inkomster, extra ordinarie krigshjälpen undantagen», att efter fri vilja disponera. Han tog genast, såsom Ölands feodalherre, sin bostad i Borgholms slott, dit han också förlade styrelseverket öfver ön. Alldenstund Karl Gustaf medförde en ganska talrik stallstat och denna ej hade nog utrymme i slottet, blef den förlagd till den så kallade ladugården. Hofbetjäningen fick sig bostad anvisad i den vid ladugården belägna och af konung Gustaf I i två höga våningar uppförda stenbyggnaden.

Här, afsides från de tunga regeringsbekymren, utvecklade Karl Gustaf en rastlös verksamhet, som för det allra mesta gick ut på att bereda öns invånare ej allenast större trygghet i yttre måtto, utan äfven att upphjälpa deras enskilda förhållanden. Tre storartade företag bära också ett ojäfaktigt vittnesbörd om hans skapande förmåga samt hans djärthet i tanken, hans bestämdhet i viljan, samt den kraft, han visste att lägga i sina en gång fattade beslut. Dessa stora företag voro Borgholms nya slott med dess trädgård, Skedemosse gård, förut ett väldigt träsk midt i Köpings socken, samt Ottenby lund. Det nämnda träsket, som för de närgränsande och omkring liggande sädesfälten utgjorde en ofantlig frosthärd, förvandlade han till

en gård med bördiga ängar och fält därigenom att han med stora kostnader lät gräfva en mängd vattengrafvar tvärs igenom den af en kalkstensklippa i skifferlager bestående östra landborgen, och på så sätt ledde träskets hela vattenmassa ut i Östersjön. Angående Ottenby lund och den där uppförda stenmuren, eller »sträckmuren», såsom öländingarne benämna densamma, säger en författare: »Igenom hans (Karl Gustafs) föranstaltande börjades i juni månad 1653 att uppföras en stenmur, 5 alnar hög och 3 alnar tjock tvärs öfver landet mellan bägge hafven, med hvilken Ottenby ladugårdsägor skulle afskiljas från kronoallmänningen. Till detta arbete nyttjades dagsverken af Södra Motets allmoge, och förbrytare, hvilkas böter blifvit förvandlade till arbete. Afsikten med denna grofva sträckmur skall ha varit, att hjortarna inom densamma borde innestängas och icke skada sädesfälten.»

Att den omvårdnad, som prins Karl Gustaf ständigt visade Ölands invånare, samt hans vänliga tillmötesgående och på samma gång allvarliga uppträdande, skulle i rikt mått förvärfva sig hans underlydandes kärlek och tacksamhet, är naturligt. Det var därför också med vemodiga känslor, som de mottogo underrättelsen först om hans utnämmande till svensk tronföljare och därpå om hans uppstigande på den svenska tronen, samt

hans afresa från Borgholm. När denna afresa företogs voro massor af folk samlade från öns alla delar vid Borgholms slott och när det fartyg, som skulle föra honom öfver till fastlandet, lade ut från stadens brygga, ropade en gammal köpingsbonde med stentorsstämma:

»Gud vare med dig på din färd! Blif för Sveriges rike hvad du varit för Öland, och alla skola välsigna dig!»

Och i de blickar, som den blifvande konungen till sist kastade på det alltmera försvinnande Borgholms slott, där han tillbragt tre så lyckliga år, låg helt säkert en bitter saknad af det förflutna, och kanske äfven den tysta frågan: »Hvad månne framtiden bära i sitt sköte?»

Och det dröjde icke så länge, förrän framtiden hade med outplånliga drag besvarat denna tysta fråga.

3.

»Vi måste hindra honom från att fortsätta den där äfventyrliga klättringen,» utbrast Nils Tufvesson och grep Inge våldsamt om ena armen. »Ser du inte hur stenarna ramla om hvarandra! Skynda du ned den där genvägen, så ska jag möta dem, och om inte öfvertalning hjälper, så —»

Utan att fullborda sin mening sträckte Nils Tufvesson ut sin muskelstarka arm och Inge förstod nog hvad han menade därmed, ty en gillande nick bestyrkte Nils' ord. Ynglingen skyndade sig genast att utföra befallningen, men innan han kom fram till mynningen af den smala, af arbetarna själfva utbrutna uppgången i muren, hörde han Nils med hög röst utbrista:

»Fortsätt inte längre på den vägen, ers majestät, den är lifsfarlig att gå på!»

Karl Gustaf lyfte upp hufvudet och såg sig omkring under det han torkade svetten ur pannan. Han varseblef ej till en början den, som höjt det varnande ropet.

»Det där lät riktigt olycksbådande,» yttrade han därpå till sin följeslagare, en ung grefve von H.

»Olycksfåglar skall man aldrig bry sig om, ers majestät,» svarade von H., en oförvägen sälle,

som just i följd af sin djärfhet och sitt förakt för äfven den ögonskenligaste fara vunnit Karl Gustafs förtroende. »Sådana där skrämskott äro ej att — —»

»Gå genast tillbaka,» ljöd rösten uppifrån.
»Stenarna ligga ej säkra!»

»Hvem är du?» skrek konungen med hela styrkan af sin röst. »Visa oss då en annan väg, ty vi måste dit upp.»

»Genast,» svarade rösten uppifrån och några minuter därefter syntes Nils Tufvesson försiktigt klättra ned utefter en stig på sidan om den, på hvilken konungen och grefve von H. befunno sig.

»Ah, är det du, Nils Tufvesson?» utbrast konungen och hans blickar ljusnade. »Var det från dig som varningen kom?»

»Ja, ers majestät,» svarade Nils och ryckte häftigt mössan från hjässan, så att det hvitgrå håret fladdrade som ett moln kring hans hufvud. »De här vägarna ä' inte gjorda för konungar, utan bara för simpla arbetare.»

»Åh, var du lugn,» svarade konungen och småskrattade, »det är inte första gången som jag går en sådan här väg!»

»Och för resten tycker jag att ers majestät icke bör taga råd af en sådan där,» inföll grefve von H. och gaf Nils en öfverlägsen blick.

Denna betänkte sig icke många minuter förrän han svarade:

»En klok person ta'r hellre råd af en förnuftig människa, ginge han än i trasor, än af en ung vettvilling, som — —»

Ett doft och olycksbådande rassel uppi från muren afbröt i detsamma den djärfve öländingens ord och kom honom att i stället med kraftig stämma utbrista:

»Antingen ers majestät vill, eller ej, så — —»

Nils Tufvessons utrop blef i sin ordning afbrutet af en annan stämma, som tillhörde Inge, hvilken i samma ögonblick hunnit fram.

»Vi måste, om det behöfves, med våld föra konungen härifrån, annars blir han ofelbart krossad.»

Med dessa ord grep han Karl Gustaf utan vidare krus i ena armen och drog honom så hastigt åt sidan, att han nära nog fallit omkull. Och detta grepp gjordes i hög tid. Från murens öfre kant nedrasade i detsamma en massa sten af större och mindre omfång och drog med sig i fallet en oerhörd massa jord och lossnadt murbruk. Allt kom så hastigt och med ett sådant väldigt dån, att det anskri, som grefve von H. uppgaf, då han störtade omkull och försvann på sidan om stigen, helt och hållet gick förloradt för de andra. Innan Nils Tufvesson och Inge hunno sansa sig, lågo de, tillsammans med konungen, kullvräkt och öfverhöljda af en massa jord.

Inge kom först till besinning. Med ansträngande af alla sina krafter arbetade han sig först fram ur jordhögen och begynte därefter att ifrigt arbeta på att få bort jorden från de båda andra. Svetten dröp från hans ansikte, men han gaf sig ändock ej förr, än han vunnit sin afsikt. Han fick snart hjälp af Nils Tufvesson och inom kort var äfven Karl Gustaf befriad från den svåra tyngden.

»Mildaste Gud, om han skulle vara död,» skrek Nils. »Jag skulle då inte kunna lefva en dag till!»

»Nej, han andas,» svarade Inge, som hastigt fört sitt öra intill konungens mun. »Men, det är nog troligt, att han blifvit skadad. Hvad är nu att göra?» slutade han med bekymradt tonfall i rösten.

Just i detsamma återkommo några af arbetarna och när de varseblefvo det svåra skredet, samt Nils och Inge vid den stora jordhögen, anade de att någon olycka skett och ilade skyndsamt till hjälp. De igenkände genast konungen; ty det var ju ej så länge sedan de sett honom som prins ibland sig.

»Här duger nu inte att söla,» utbrast Nils Tufvesson. »Konungen är sanslös och här kunna vi ej undersöka om han erhållit några allvarsamma skador. Gör fort en bår i ordning, så föra vi

honom till ladugården. Herren gifve, att ingen stor olycka måtte ha inträffat!»

»Det skulle lätt kunnat hända,» utbrast en af de tillskyndande arbetarna. »Den här stenen,» fortfor han och pekade på en dylik af ansenlig storlek, som låg midt på stigen och alldeles invid jordhögen, »har nog kunnat krossa tio män, om de kommit i hans väg.»

Nils och Inge, som förr ej gifvit akt på det utpekade föremålet, sågo bäfvande på hvarandra. Det var tanken på den stora fara, som Sveriges nykorade regent varit ute för, som frammanade denna skakande känsla hos dem.

Den af mjuka kvistar skyndsamt förfärdigade båren hade nyss kommit fram, då Karl Gustaf, som i halffiggande ställning uppehölls af Inges kraftiga armar, slog upp ögonen under det en djup suck gick öfver hans läppar. Hans blickar föllo genast på det väldiga stenblocket och han for med ena handen öfver pannan liksom för att reda sina tankar. Slutligen utbrast han matt till de framför honom i ödmjuk ställning stående arbetarna:

»Den där stenen . . . krossad . . . om . . .»

En ryckning på kroppen afbröt hans stympade mening och gaf tydligt tillkänna, att han var skadad. Han gjorde dock våld på smärtorna och sporde med en viss liflighet:

»Hvar är grefve von H.?»

Nils och Inge sågo bestörta på hvarandra. Under villervallan och bestyret med att draga konungen ur hans farliga belägenhet, hade de, såsom naturligt var, emedan konungen väl var för mera, än hans följeslagare, helt och hållet glömt bort denne. Sedan Nils Tufvesson gifvit Inge ett hastigt tecken att ej släppa konungen, började han och ett par andra arbetare att söka efter den försvunna. Efter en stunds letande upptäckte de i en låg fördjupning bredvid stigen den saknade. Nedre delen af kroppen var höljd af jord och endast ett par alnar från hufvudet låg en af de nedrasande stenarna, några gånger större än ett manshufvud. Från den sanslöse grefvens axel sipprade blod fram. Det dröjde icke länge, förrän äfven greve von H. var befriad.

Sedan de tvänne bårarna blifvit väl ombonade, satte sig det sorgliga tåget i rörelse ut genom östra slottsporten. Detta skedde just som arbetsstyrkan nästan i sin helhet återvände från middagsrasten. Redan anblicken af de två bårarna, verkade som en elektrisk stöt på alla och från man till man gick denna fråga:

»Hvad är det nu för två kamrater, som råkat ut för olyckan?»

Men, det dröjde icke länge, förrän alla visste hvad som tilldragit sig och hvilka olycksoffren voro. Och nu tedde sig plötsligt en högst egendomlig

syn på det mellan slottet och kungsladugården liggande, kala alfaret. Ingen enda af arbetarna fortsatte nämligen sin gång upp till arbetsställena, utan följde, trots arbetsförmännens närvaro, med blottade hufvud den bår, på hvilken deras afhållne feodalherre, nu konung, hvilade nära nog maktlös. Men, fastän han var nästan oförmögen att gifva några yttre tecken till sin glädje, syntes det ändock af hans varma blickar, att han kände sig tacksamt berörd af dessa enkla arbetares frivilliga uppträdande.

Ett litet stycke utanför östra slottsporten, ungefär halfvägs mellan den och kungsladugården, stannade hastigt två personer, en medelålders man och en ung, vacker flicka och beskådade med nyfikna blickar det sällsamma tåget.

»Hvad har nu händt?» sporde mannen en af arbetarna i sorgetåget. »Är det nu igen två, som — —»

Arbetaren lät ej mannen tala ut. Han afbröt honom med dessa ord:

»På den första båren hvilar vår nye konung. Då han skulle gå upp i Kärnan höll han på att bli dödad af ett svårt ras, men Nils Tufvesson och Inge lyckades rädda honom. På den andra —»

Då arbetaren uttalade dessa sista ord ryckte mannen med en häftig rörelse den unga flickan

med sig, under det han förtretad mumlade för sig själf:

»Fördömda otur! Här måste jag snart ta i med hårdhandskarna!»

Helt annorlunda lydde den unga flickans tankar:

»Gud vare lofvad! Kanske kungen vill hjälpa honom och mig!»

Mannen var Rolf i Kolsta och flickan hans dotter Alva.

När tåget hunnit inemot kungsladugården reste sig Karl Gustaf plötsligt upp från båren och sade, i det han pekade på en invid vägen liggande stuga:

»Jag uthärdar ej längre. För mig dit in! Grefven kunnen I föra fram till ladugården.»

Bärarna, bland hvilka funnos Inge och Nils, lydde naturligtvis. Öfver den förstnämndas anlete spred sig ett hastigt skimmer af glädje, under det den tydligaste förvåning och på samma gång förlägenhet stod att läsa i hans blickar, ty i den lilla utpekade stugan bodde han själf tillika med sin gamla moder.

4.

I början af det samtal, som Nils och Inge under middagsrasten förde uppe på tornet Kärnan, hade den förstnämde, såsom läsarne nogsamnt påminner sig fällt det yttrandet, att nog ej vore många kolstaboar, som voro vänner med gästgifvaren Rolf, och han hade ej heller så orätt i denna förmodan. Rolf var icke född, ej heller uppfödd i Kolsta, utan var en så kallad »östleding», nämligen bördig från östra kusten af Öland. »Västledingarna», såsom västra landborgens bebyggare kallades, buro vid denna tid ett ganska afvobt sinne mot sina östra grannar, och de hade i mångt och mycket stora skäl därtill. Äfven i våra dagar förefinnas ganska stora olikheter både hvad utseende och sinnelag vidkommer mellan de båda landborgarnas invånare.

Då Rolf kom såsom dräng till den förra gästgifvaren, var han ännu helt ung och tycktes mycket tyst och tillbakadragen. Genom sitt smilande sätt och sin hala tunga lyckades det honom att så intaga den redan då gamle gästgifvaren, att han slutligen erhöll hans enda barn till äkta. När då Rolf kände sig nog sadelfast, slog han till en början

om och visade då och då hvad som egentligen bodde inom honom. Ryktet påstod till och med att han var mer än tillräckligt hård mot sin hustru, men som ej några vittnen funnos, kunde ingenting i den saken bevisas.

Men, när den gamle gästgifvaren ungefär ett år efter dotterns äktenskap afled och Rolf tillträdde gästgifveriet, då afkastade han plötsligt den slöja, han hittills anlagt, och med detsamma retade han icke allenast byns alla invånare emot sig, utan äfven en stor del af socknens. Denna sinnesstämning emot honom var han icke okunnig om, ty det gick knappast någon vecka förbi, utan att han fick erfara tydliga, oftast handgripliga, bevis därpå.

Rolf hade vanligtvis den naturen, att han i mjugg hånskrattade åt allt och åt alla, som voro honom emot. Men, då han fick veta, att hans dotter Alva och Inge fattat en varm kärlek till hvarandra, då skrattade han ej mera. Till en början var han alldeles förstummad, men slutligen bröt han ut i de hårdaste tillmälen både mot dottern och Inge och svor vid sig själf, att han skulle se dennes hjärteblod, om han ej vände sin håg från Alva.

Den unga flickan var dock ej så efterlåten som fadern trodde. Hon sade fast mera rent ut, att hon svurit Inge sin tro och att hon ej kunde

svika den. Hvad beträffade klockaren Jockum, den högfärdige narren, som fadern ville att hon skulle taga till äkta, sade hon också rent ut, att hon ej kunde tåla honom, och att hon hellre skulle gå ogift hela sin lifstid, än taga någon annan än Inge till man.

Upträdet på Köpings kyrkogård mellan honom och Inge gjorde att han ännu häftigare ansatte dottern med sin giftermålsplan, men med samma resultat som alla de förra gångerna. Han gaf sig nu till tåls några dagar, men efter det ofvan skildrade mötet med sorgetåget från slottet, var hans beslut att *tvinga* dottern till giftermål med klockaren Jockum oryggligt fattadt.

Ett par timmar efter hans och Alvas återkomst till hemmet uppsökte han henne i den lilla trädgårdssoffan och fann henne sittande på en liten torfbänk, som hon själf med egna händer förfärdigat. Sedan han, osedd af dottern, några minuter betraktat henne, gick han fram och sade i befalande ton:

»Nu står jag inte längre ut med din trilskenhets. Inom åtta dagar måste du gifva klockar Jockum ditt ja-ord.»

Alva hade tänkt på helt annat, där hon satt i sin ensamhet och det är nog här öfverflödigt att nämna namnet på den, som sysselsatte hennes tankar. Det förekom henne därför så obehagligt

när fadern så oförmodadt uppträdde, att hon ryckte tillbaka som om hon plötsligt vidrört en brännässla. Hon svarade dock till en början ingenting, men af det förebrående uttrycket i hennes klarblå ögon kunde gubben Rolf noggsamt sluta sig till, att hans framkomst ej var henne särdeles välkommen. Han reflekterade likväl ej öfver denna sak, utan fortfor, i det han spefullt betraktade henne:

»Jag har sagt dig att mitt tålmod nu är slut. *Du måste taga Jockum till äkta!*»

Denna sista mening uttalade han med stark tonvikt på hvarje ord, och det såg till en början ut som om Alva, där hon med nedslagna ögon stod framför fadern, helt plötsligt besinnat sig och fått en annan tanke. Men hastigt upplyfte hon det mot bröstet nedsänkta hufvudet, såg fadern stadigt i ansiktet och sade med en röst, så dof, som hade den kommit rakt ur grafven:

»Du får göra med mig hvad du vill, fader, men aldrig tar jag klockaren i Köping till min äkta man.»

Gästgifvaren betraktade några sekunder dottern under tystnad och det såg bokstafligen ut som om ögonen ville trilla ur sina hålor. Och så fick det ilska östledablotet en sådan makt med honom, att han ej längre var mäktig att styra sina känslor. Rytande af ilska skrek han, under det han blixtnabbt fattade Alva i de långa, ljusa flätorna:

»Jag skall lära dig att lyda din far, din slyna. Och,» fortfor han, i det han våldsamt släpade den unga flickan några alnar utåt trädgårdsgången, »om du en gång till säger — —»

Längre kom han ej, ty just i detsamma fattades han i nacken af en kraftig näfve och slungades så våldsamt till marken, att han för några ögonblick tappade andan. Då han reste sig upp, stod Inge framför honom, och innan denne hann yttra ett enda ord, skrek Rolf:

»Jaså, du smyger likväl efter gräbban! Men jag ska — —»

»Jag har inte smugit efter henne,» afbröt Inge hastigt, »men då jag hade min väg här förbi och fick se hur ni bar er åt mot en värnlös kvinna, så kunde jag ej se det utan att lära er, att det här finnes en, som vågar ta ett kragatag med en östledning, om det gäller.»

Och då Inge med lugn och kraftfull stämma uttalade dessa ord, blottade han sina senfulla armar och gjorde sig beredd att möta ett anfall.

Men Rolf gästgifvares östledninganatur förnekade sig ej heller här. Rolf var af naturen den fegaste i hela Kolsta, så snart det gällde ett öppet nappatag. Kunde han däremot lömskt smyga sig på sin fiende och göra honom skada, då skydde han ej något tillfälle därtill. En följd af denna hans natur var också, att han med en dryg ed på läp-

parna drog sig baklänges, följd af Inges hotande tillrop:

»Om ni efter denna dag vågar bära våldsam hand på er dotter, så kommer jag i spetsen för både Kolsta och Köpingsboarna och slår ihjäl er som en hund och bränner upp hela gästgifveriet, så att inte den minsta pinne ska bli kvar. Glöm inte detta, ty jag är alltid van att hålla ord!»

Efter dessa ord gaf Inge den unga flickan en kärvänlig blick, hoppade raskt öfver den låga stenvuren och försvann åt slottet till.

Några minuter betraktade Rolf sin dotter med blickar, i hvilka den djupaste ilska lästes, samt gick därpå, utan att säga ett enda ord, in i manbyggnaden.

Ett rof för både sorg och förtviflan vankade Alva fram och åter i den lilla trädgårdstjappan och först när aftonens skymning sänkte sig ned öfver jorden och kvällkylan, ökad af den tilltagande nordostvinden, kom hennes lemmar att lätt darra, gick hon samma väg som fadern.

Men dörren var obevekligt stängd, hur mycket hon än bultade på. Efter en stunds väntan lämnade hon fädernehemmet och styrde färden mot byns södra ända, under det hon för sig själf mumlade:

»Jag går till fader Nils. Han ska inte neka mig natthärbärge.»

Men i gästgivaregårdens lilla fönster, som vette åt samma sida, stod gubben Rolf och såg hånleende efter dottern under det han för sig själf halfhögt yttrade:

»Ja, gå du! Det ska nog göra dig spak, vill jag tro.»

* * *

Att beskrifva hela den förvåning, som Inges gamla moder, Sara Lisa, erfor, då hon kände igen kungen och hörde att han begärt att få hvila ut i hennes stuga och där söka bot för sina skador, är hardt nära omöjligt. Endast det vilja vi säga, att hon bokstafligen for omkring som en snurra och ideligen ref sig i det glesa håret, under det hon halfhögt puttrade för sig själf:

»Men hvar ska jag lägga honom? Inte kan han ligga i min säng, ty den är alltför simpel för en — —»

»Den är god nog att hvila uti,» afbröt Karl Gustaf, som hört Sara Lisas jeremiader. »Men laga att jag kommer dit fort, ty hela min kropp värker och är alldeles sönderbråkad.»

Dessa ord gjorde slag i saken. På mången god dag hade Inges gamla moder ej varit så rask i vändningarna som nu, och kungen själf blef helt

förvånad öfver den skyndsamhet, med hvilken bädden gjordes i ordning.

Sara hade namn om sig att ej vara så alldeles bortkommen när det gällde att bota lättare yttre åkommor. Detta visste Karl Gustaf sedan han som prins vistades på Borgholm, och han befallde henne för den skull att se om honom till dess den efterskickade läkaren hunne anlända från Kalmar.

Men nu blef den hederliga gumman ännu mera utom sig, än hon blifvit när hon skulle upplåta sin torftiga stuga till kungligt sjukrum. Hon, som icke ens fått röra vid mäster Knut och den högfärdige klockaren, om de gjort sig aldrig så illa, ty då dugde ingen annan än den »riktige» läkaren, hon skulle nu vidröra själfvaste det heligaste majestätets kropp! Det var en sak, som aldrig kunde gå an och därför krusade hon och bad med sin allra bevekligaste stämman, att hon måtte slippa ifrån det djärfva bestyret.

Karl X Gustaf hörde en ganska lång stund tålmodigt på Sara Lisas pladder, men slutligen afbröt han det med dessa ord:

»Medan du pratar hit och dit en massa smörja, så ligger jag här och pinas. Hade du genast lydt mig, så skulle jag redan känt lindring, ty jag känner att det endast är genom stötar och

slag, som min kropp värker. Se så, gumma, börja nu!»

Sara Lisa insåg att hon här icke hade någon-ting annat att göra, än att blindt lyda. Hon grep sig för den skull med allvar an och hade den stora förnöjelsen att höra, att kungen sofvit godt om natten, samt på morgonen kände sig betydligt bättre. Den på andra dagens eftermiddag ankomne läkaren gillade också hennes åtgöranden, men förklarade, att konungen ännu ett par dagar måste hålla sig vid sängen. Detta passade visserligen ej riktigt in med Karl X Gustafs lifliga själ och hans åtrå efter verksamhet, men här hade nöden ingen lag. Han måste, ehuru motvilligt, föga sig efter läkarens vilja.

Men om de kontusioner, som konungen erhöållit, i det stora hela ej voro så mycket att tala om, så hade grefve von H. i stället fått en minnesbeta, som var så mycket värre. Icke nog med att den vänstra axeln hade blifvit vriden ur led den hade äfven fått ett så svårt sår, att läkaren betänksamt skakade på hufvudet när han ansade om detsamma. Däraf var det också naturligt, att grefven ej kunde påräkna att blifva frisk så fort som kungen.

Allt efter som Karl Gustaf tillfrisknade tog hans lifliga lynne också ut sin rätt och i den prat-samma Sara Lisa, som med oförtröttad ifver skötte

om honom, hade han fått en, som ej sparade på orden. På konungens uppmaning måste hon tala om hvad hon visste om ställningen i trakten sedan konungens afflyttning från orten och det gjorde hon på ett ganska radikalt sätt, så att den sjuke monarken mer än en gång måste till och med le åt hennes framställningssätt. Bland annat kom hon äfven en gång att med förtrytelse nämna Kolsta gästgifvare och Karl Gustaf var ej sen att spörja:

»Har han inte bättrat sig ännu?»

»*Han!*» utropade Sara Lisa, under det förtrytelsens rodnad färgade hennes skrumpna kinder. »Hur kan ers majestät tro något sådant om en östledning! Han hudflänger hvarenda en, med hvilken han kommer i beröring och fastän pojken min — —»

Här fann Sara Lisa, att hon i sin ifver sagt för mycket och afbröt tvärt sin harang, under det hon djupt drog efter andan.

»Pojken din!» eftersade konungen och fäste en frågande blick på den pratsamma gummans ansikte. »Har han också råkat illa ut för Kolsta gästgifvare?»

Sara Lisa försökte visserligen att slingra sig undan, men när detta icke lyckades, måste hon kort och godt bekänna hur det förhöll sig med den saken. Hon slutade sin berättelse med dessa ord:

»Och hur elak gubben Rolf i själ och hjärta är, det kan ers majestät förstå, när han får veta, att den stackars Alva blifvit utestängd från sitt hem, och ej törs gå öfver dess tröskel af fruktan för att mista lifvet. Är det inte förfärligt?»

Karl Gustaf teg en stund, därpå sade han:

»Bara jag kommer upp igen, skall jag tala med den styfve gästgifvaren. Hvar är flickan nu?»

»Hos Nils Tufvesson i Kolsta, och där är hon i godt förvar.»

»Och hvar håller din pojke hus?»

»Om dagarna har han arbete vid slottet, men om nätterna ligger han hos en arbetskamrat, som bor vid Kungsladugården.»

Konungen fortsatte icke längre denna gång samtalet, och då Sara Lisa märkte att han lutade sig tillbaka mot hufvudkudden, fann hon att han behöfde hvila, hvadan hon tyst aflägsnade sig.

5.

Så snart konungen blifvit återställd, uppsökte han först grefve von H. och tröstade honom i hans olycka. Därpå lät han kalla gästgifvaren i Kolsta

till slottet, där några rum som hastigast blifvit iståndsatta åt honom. Hvad som försiggick mellan konungen och gubben Rolf fick ingen veta, men visst är att den sistnämde med tämligen mulen uppsyn lämnade slottet och att Alva samma dag flyttade hem till honom.

Mot Inge däremot var han i sitt uppförande lika frånstötande som förut, och en gång hade han försökt att på ett lömskt sätt bringa den unge arbetaren om lifvet. Hans anslag upptäcktes dock i rätt tid och följderna därpå blef, att Rolf under ett par dagar måste hålla sig inne, en så grundlig afbasning hade han fått.

Men under allt detta spann klockaren Jockum sina nät och deras namn var förtal. Dag efter dag fick Alva höra de mest befängda historier angående Inge berättas, men hon endast log åt dessa klumpiga försök att göra Inge misstänkt. Jockum var dock en slipad karnalje, en ordentlig räf och han gaf sig icke förr, än han utsått mistroendets frö i den unga flickans själ.

Så fick Alva en dag höra glunkas om, att Inge brukade hafva hemliga möten med Per Antts dotter Maja i Solberga, och att de plägade träffas i en liten lund midt emellan Kolsta och det sistnämnda stället.

»Nej,» mumlade Alva för sig själf, »det är omöjligt. Sådan kan ej Inge vara. Det är bara förtal.»

Men ryktet höll i sig, och då hon en eftermiddag såg den älskade vandra öfver alfaret i riktning mot Solberga, då visste hon ej riktigt hvad hon skulle tro. Med oroligt hjärta väntade hon ett par timmar på att se när Inge skulle komma tillbaka, och hon hade, för att få träffa honom och berätta hvad ryktet hade att förkunna, smugit sig hemifrån och dolt sig i närheten af den upptrampade gångstig, på hvilken hon sett Inge gå bort, och hvilken hon trodde att han skulle färdas, då han kom tillbaka. Platsen, där hon gömt sig, utgjordes af ett ganska vidlyftigt skifferbrott. I en af dess fördjupningar kunde hon ligga säkert dold.

Ju längre det började lida mot kvällen, desto ängsligare blef den unga flickan och då skymningen icke längre var långt borta, kändes det i hennes hjärta, som om tusentals pilar stungit detsamma. Var det möjligt att han kunde vara så falsk? Ja, det såg åtminstone så ut. Medan hon här inväntade Inge, jollrade han där borta med en annan om kärlek och tro. Hvilka smärtor kommo icke hennes hjärta att sammankrympa!

Men denna oro förbyttes hastigt i den djupaste förskräckelse, då hon plötsligt såg tvänne män stiga ned i skifferbrottet och närma sig den plats, där hon gömt sig. De nykomne voro hennes fader och klockaren Jockum. Efter en stunds

letande satte de sig ned knappt tio alnar ifrån Alva. Endast några upprätt stående, ganska stora skifferstenar, skilde dem från henne. Den unga flickan vågade knappt andas och hon kröp ihop så, att hon mera liknade en igelkott, än en människa. Hvad skulle nu hända, eftersom fadern och den försmådde friaren hade kommit till denna plats?

»Nå,» sporde efter en stund klockaren, och han talade otvunget så högt, att Alva kunde höra hvarje ord, »hur tog gräbban din underrättelse om, att Inge blifvit kär i Per Antts Maja?»

»Ha, ha, ha!» hänskrattade Rolf, »det var ett förbaskadt bra påhitt af dig, Jockum! Hur hon tog det? Först sa hon rent ut att det var lögn, förstås, men småningom blef hon dyster till lynnet och senast i morse såg jag att hon gråtit. Åh, det var ett förbaskadt bra påhitt! Du ska få se att det hjälper. Men det var tusan hva pojkarne dröja! De skulle vara här nu.»

»Du har väl tagit de styfvaste?»

»Ja, var du bara lugn. Har han aldrig förut fått smörj, så får han det i kväll.»

»Men,» inföll Jockum liksom tvekande, »är du säker på, att han i eftermiddag gått till Solberga?»

»Ja, lika säkert som att du och jag nu ä' här. Jag hörde själf när la'gårdsrättaren sa till honom

att genast gå efter Solberga smed, efter som la'gårdssme'n så hastigt insjuknat, att han inte kunde laga kungens vagn. Och så såg jag äfven när Inge begaf sig i väg. Men se, där ha vi poj-karna!»

De nykomne voro ett par handfasta drängar från kyrkbyn och sedan gästgifvaren trakterat dem med bränvin i ganska rikt mått, sade han:

»Gör nu er sak bra, och låt se, att ni inte spara på slagen och — —»

»Ja, bäst vore, om han aldrig mera komme tillbaka'» afbröt Jockum.

Gästgifvaren fortfor:

»Som ni väl förstå, pojkar, så kunna hvarken jag eller klockaren stanna här längre. Ni behöfva likväl inte vara oroliga för att ni inte ska få hvad vi talat om och — —»

»Men om sme'n från Solberga skulle vara med,» afbröt en af drängarne.

»Det är han inte,» utbrast Rolf. »Jag hörde tydligt när rättaren sa, att han inte behöfde komma förrän arla i morgon och inte är han så dum, att han onödandes drifver med i kväll.»

Några minuter därefter hade gästgifvaren och klockaren försvunnit och de båda drängarne voro ensamma. Alva ansträngde förgäfves sina örhin-nor för att kunna uppfånga de ord, som de ut-bytte sins emellan, men de förde sitt samtal med

så låga röster, att hon, ehuru hon var begåfvad med ganska skarp hörsel, ej kunde höra det ringaste.

Och nu kom åter för den unga flickan en stund af den djupaste ängslan, hvilken känsla helt och hållet förtog glädjen öfver att veta att Inge var oskyldig till den otrohet, som ryktet påbördat honom, och hvars upphofsman hon nu kände. Hennes lifliga sinne utmålade den mest dystra tafla, då hon för sig såg Inge sönderslagen och blodig, och hon ryste vid tanken på det vilda uppträde, som hon kanske snart skulle få bevittna. I dessa sina tankar stördes hon plötsligt af detta utrop från den ena drängen:

»Jo, så ta mej håken, är inte Smed-Kalle med!»

Det var nära att den unga flickan uppgifvit ett rop af glädje, ty Smed-Kalle från Solberga var allmänt känd för att vara en af de starkaste och vigaste karlarna inom tre socknar.

»Hur ska vi då göra?» sporde den andra drängen, fundersamt.

En stunds tystnad inträdde. Därpå sade den förste talaren:

»Smed-Kalle rår ensam på oss båda, så att det är bäst att vi stanna kvar här till dess de få gå förbi.»

»Men hvad ska gästgifvaren och klockaren säga?»

»Åh! Det bry vi oss inte om!»

Då Inge och Smed-Kalle, som under muntert samspråk gingo förbi de båda gömställena på endast några alnars afstånd, försvunnit i den alltmera tilltagande skymningen, smögo sig drängarna på en omväg fram till Köpings kyrka. Men på den genaste vägen skyndade Alva, glad i hågen, mot hemmet. Hon hade nu själf öfvertygat sig om att Inge var densamma, som han fordom varit, och hon kände sig i detta ögonblick dubbelt stark att bära hvilka motgångar som helst. På faderns vresiga fråga, då hon kom hem, hvar hon varit, gaf hon ett undvikande svar, hvilket helt tvärt afbröts däraf, att gästgifvaren hårdt smällde igen dörren efter sig.

6.

Dagen för konungens afresa från Borgholm var bestämd. Karl Gustaf hade uttryckligen befallt, att den skulle hållas hemlig, på det att folket ej skulle dragas från sitt arbete, ty det var helt annat nu, än då han som prins reste från och till slottet. Det var nu en konung det gällde och till på köpet

en, som öländingarne lärt sig att värdera, allt sedan hans treåriga vistelse på ön. Och därför stod också nyfikenheten på sin höjdpunkt.

Men, det stod skrifvet i ödets bok att konungens vilja ej skulle respekteras. En af ladugårdens drängar hade kommit att uppsnappa ett samtal mellan ett par stallknektar, och länge dröjde det ej, förrän den stora tilldragelsen var känd i den närmast belägna trakten. Och som skvallret har vingar, så flög det ut öfver ön, och när den betydelsefulla dagen randades, var planen framför slottet uppfylld af en tåligt väntande människoskara. Till och med gästgifvaren i Kolsta och klockaren i Köping hade ej kunnat motstå frestelsen att se monarkens afresa. De blandade sig likväl ej i den stora och hopträngda folkmassan, utan hade tagit plats ett stycke därifrån. Deras uppsyn var långtifrån glad. Det misslyckade försåtet mot Inge hade så nedstämt bådas lynne, att de knappast tålde sig själfva, mycket mindre andra, isynnerhet sedan de i vissa antydningar från Nils Tufvesson och i Inges spefulla blickar förvissat sig om, att deras lömska försök var känt, åtminstone af dem båda.

Slutligen efter lång väntan slogos slottsportarna upp på vid gafvel, och den tunga, kungliga, vagnen, omgifven af ett halft hundra harnesklädda knektar, körde ut. I vagnen sutto Karl Gustaf och grefve von H. Den unge öfver-

modige mannen var ännu icke fullkomligt återställd. Hans ansikte var blekt och ögonen stirrade matta omkring på den hopade folkmassan. Konungen däremot var synbarligen vid sitt förra, fryntliga lynne och hälsade vänligt åt alla sidor.

Från slottet gick en smal väg fram till stora landsvägen och midt emot den punkt, där den för enade sig med denna, var kungsladugården belägen.

När vagnen, som kördes i sakta mak, hann fram till den af skådelystne kantade vägen, fästes konungens blickar på en liten grupp människor, som hade tagit plats vid själfva förningspunkten. I spetsen för denna lilla grupp, stod den ärevördige kyrkoherden Knut, med de hvitgrå lockarne fladdrande kring axlarne. Då vagnen körde fram, blottade han sitt hufvud och de öfriga följde hans exempel. På en vink af konungen stannade vagnen. Mäster Knut trädde genast fram och sade med en stämma, som hördes af en stor del af de närmast stående:

»Eders majestät, lifvets växlingar äro många-handa, och af dem har eders majestät erfarit en stor del. Från det ärorika trettioåriga kriget återvände den segerrike prinsen Karl Gustaf till fredens värf och visade, att han äfven i dessa var en hjälte, utmärkt för snillegåfvor och en sann gudsfuktan. Då invånarne på denna ö för tre år sedan mottogo honom såsom sin öfverherre,

skedde detta under många böner, att den Högste måtte uppehålla hans dyrbara lif och göra det långt och välsignelserikt. Och Han, som styr alla våra öden, har hört denna vår bön. Vår furstliga läns herre har blifvit kallad till Sveriges konung, och med vårt kära fosterland äro nu hans öden förknippade. Ännu en gång har han gjort oss den stora glädjen att en kort tid vistas bland oss. Denna hans korta vistelse höll dock på att taga ett för hela landet sorgligt slut, men Guds mäktiga hand styrde allt till det bästa och våra varmaste förböner hafva blifvit hörda. Och då vi nu församlat oss här för att taga afsked af ert majestät, önska vi vår allernådigste konung och herre en lyckosam resa och ett i allo lyckosamt regemente till landets och dess invånares fröjd och fromma. Och nu, mina vänner,» fortfor han och vände sig till de bakom honom stående, »höjen ett kraftigt hurrarop, så att det gifver genljud långt bort!»

Och det långt utdragna »hurra!» som följde på dessa prestens ord, vidgade ut sig genom hela människoskaran, och aldrig förr har väl ett sådant varit hört utanför det ståtliga slottets murar.

Konung Karl Gustaf svarade med några vänliga ord, och vagnen skulle just sätta sig i rörelse, då en grof stämma skrek så högt att det hördes öfver det dämpade sorlet:

»Är du alldeles galen, flicka? Hvad tar du dig till?»

Allas blickar vändes åt det håll, hvarifrån ropet kom och därifrån syntes en ung flicka med utslaget hår störta fram mot den kungliga vagnen.

Den unga flickan var Alva.

»Rädda mig, herre konung,» bad hon, ängsligt hopknäppande händerna, under det hon föll på knä vid sidan af vagnen.

Karl Gustaf betraktade några ögonblick den vackra, knäböjande flickan och mumlade för sig själf:

»Det är gästgifvarens i Kolsta dotter. Hvad skall jag göra?» Högt sade han. »Stig upp, min flicka. Jag skall ej glömma dig, jag står i skuld till din käraste och med tiden skall jag infria det löfte, jag gifvit honom.»

»Ack,» svarade Alva, under det klara tårar syntes i hennes vackra ögon, »en konung har så mycket att göra och tänka på, att han lätt glömmet — —»

Men, innan Alva hann uttala sin mening, afbröts den af konungen med dessa allvarliga och högt uttalade ord:

»*Kungsord skall gälla!*»

I nästa ögonblick sattes på konungens vink hästarne i galopp och vagnen med eskorten voro snart insvepta i ett enda tjockt dammoln.

* * *

Alvas djärfva tilltag hade till den grad uppretat gästgifvaren Rolf, att han på alla möjliga sätt försökte att göra lifvet surt för den stackars flickan. Hans råa och uppbrusande lynne kunde ej stärfjas när det en gång kom i svallning, och redan efter några dagars vistelse i hemmet måste Alva ännu en gång taga sin tillflykt till Nils Tufvesson och dennes människovänliga hustru.

Det gick slutligen så långt, att socknens invånare samfäldt måste uppträda mot Rolf och på en talrikt besökt sockenstämma beslöts det enhälligt, att gästgifvaren i Kolsta helt enkelt skulle med våld köras ut ur socknen, om han icke ville taga skeden i vackra hand. När detta beslut delgafs honom af kyrkoherden själf, gnisslade han ilsket med tänderna, men fann till slut att han måste foga sig i den för honom så bistra nödvändigheten att för andra gången återtaga sitt barn och lofva att behandla det väl. Men, det var endast med den största möda som Nils Tufvesson och hans hustru kunde förmå Alva att flytta tillbaka till hemmet. Först sedan de lofvat att ständigt hafva ett vaksamt öga på fadern, gick hon deras önsknings till mötes.

Vid närmare eftertanke kom Inge snart underfund med att Alva icke skulle få några lugna dagar så länge han vistades på orten. Hans beslut var därför genast fattadt och, sedan han lyckats

att i hemlighet få ett möte med sin käresta, begaf han sig söder ut för att söka arbete och det lyckades honom äfven att få varaktigt sådant vid Ottenby kungsgård.

Då Rolf fick veta att Inge lämnat hemtrakten, lade sig hans vrede något. Han fann dock, att hans giftermålsplaner åtminstone för tillfället måste öfvergifvas, men ändå tänkte han som så:

»Om hon inte på länge får se honom, så ska nog hennes tycke svalna. Det plägar vanligtvis gå på detta sätt.»

II.

Efter två år.

1.

Efter trettioåriga krigets slut var Sverige försatt i ett helt annat läge gent emot de utländska makterna, än vid dess deltagande i detsamma. Det förut jämförelsevis så obetydliga konungariket hade uppstigit till en stormakt, hvars ord gällde betydligt i den politiska vågskålen, men också därigenom uppväckt afund hos sina grannar, Polen och Danmark.

På det förstnämnda rikets tron hade Johan Kasimir, yngre son till konung Sigismund, uppstigit, och denne monark vägrade envist att erkänna Karl X Gustaf såsom Sveriges konung, förmenade sig genom sin födsel hafva större rätt

till denna tron, än denne. Dessutom hade Holland, som förut varit Sveriges vän, nu dragit sig närmare Danmark och Polen och orsaken därtill var att det började frukta Sveriges tilltagande makt och blifvande herravälde öfver Östersjön. Denna fruktan var ej heller så alldeles ogrundad, ty hade Sverige haft rika inkomstkällor, så skulle det lätt kunnat behärska Östersjön, alldenstund det ägde så godt som alla dess kuster i sitt våld.

För att motarbete detta förbund ingick Karl X Gustaf en förening med England, i hvars intresse det naturligtvis låg att så mycket som möjligt göra sina medtäflare på sjön, holländarne, allt afbräck som det kunde, samt med Fredrik Wilhelm i Brandenburg, kallad »den store kurfursten».

Karl X Gustaf var, såsom förut blifvit sagdt, en i högsta grad liflig man och därtill af en så stridslysten natur, att han svårligen stod att hejda, när denna ifver kom på honom. Också framstår han på krigshistoriens område bland våra förnämsta konungar.

Det mot honom fiendtliga tremaktsförbundet gaf honom därför en ypperlig anledning att börja krig. Tiden därtill var äfven väl vald, alldenstund den krigiska anda, som det bragderika trettioåriga kriget uppammat, nu stod på sin höjdpunkt. Karl Gustaf dröjde för den skull ej länge med att låta det afgörande slaget falla. Det riktades först

mot det af inre strider och utländska fienders anfall nästan helt och hållet sönderslitna Polen.

Redan under 1655 års sommar inbröt den fräjdade hjälten Arvid Wittenberg från Hinter-Pommern i det nu varande Polen, eller, såsom landet på den tiden benämndes, Stor-Polen. De mäktiga parti-intressena i Polen gjorde att den polska adels-hären genast hyllade Karl X Gustaf såsom sin konung. Detta underlättade också betydligt Wittenbergs marsch mot Polens hufvudstad, Varsjav (Warschau). Härunder förenade han sig med den andra afdelningen under konungen anförande, och när den förenade svenska hären äntligen stod utanför den polskahufvudstadens murar, gaf denna sig genast utan strid.

Icke nöjd med denna framgång, som för resten icke kunde medföra beräknade följderna så länge Johan Kasimir befann sig på fri fot och ifrigt samlade anhängare under sina fanor, ryckte den svenska konungen in i det så kallade Lill-Polen. Här utkämpades nu mellan svenskar och polackar flera strider, i hvilka de förstnämnda nästan alltid behöllo öfverhanden. Den af den ädla och varme fosterlandsvännen Stefan Czarnieski med hjältemod försvarade Polens gamla hufvudstad, Krakow (Krakau) föll slutlige ni Karl Gustaf händer, och denna svåra motgång nödgade Johan Kasimir att såsom flykting lämna sitt rike, hvars in-

vånare nästan öfverallt underkastade sig de segrande svenskarne.

Under denna tid hade kurfursten Fredrik Wilhelm intagit en mycket tvetydig hållning. Sedan Krakow fallit, skyndade för den skull Karl Gustaf att anfälla honom. Oaktadt det motstånd kurfursten gjorde måste han dock till slut böja sig för segraren. Genom det fördrag, som i den preussiska staden Labiau afslöts mellan Karl Gustaf och kurfursten, ställdes Ost-Preussen under Sveriges öfverhöghet, hvarjämte Fredrik Wilhelm lofvade att biträda den svenska konungen med hjälptrupper.

Men, äfven polackarna hade något af sin frihetskänsla kvar, och den tappre Stefan Czarnieski var en bland dem, som mest arbetade på att underblåsa densamma. Denne hjältemodiga furste var under hela kriget svenskarnes bittraste, mest energiske och lycklige motståndare. Han var den, som uteslutande stod i spetsen för det så kallade »lilla kriget», hvilket plägar utkämpas mellan skilda partier utan någon bestämd ordning för det hela. Under detta krig tumlade också Stefan Czarnieski och Rutger von Ascheberg om med hvarandra på ett sätt, som mångenstädes i den gamla krigshistorien ej hade sitt motstycke.

Efter fördraget med den brandenburgske kurfursten år 1656 stod Karl X Gustaf »på höj-

den af sin lycka och hvälfde vidtomfattande planer i sitt sinne.»

* * *

Rolfs tålmod hade ändtligen tagit slut, det vill säga det tålmod, som sockenboarnes enstämmiga hållning tvungit honom att intaga, och det såg äfven för mänskliga blickar ut, som om Alva till slut börjat tro på, att hennes varma kärlek ej skulle få sin belöning. Endast då och då och i sådana fall mycket ofullständigt, hade hon haft underrättelser om Inge, att han befann sig vid god helsa och att hans kärlek till henne ej det ringaste försvagats.

Det hade till en början varit konungens ord vid hans afresa från Borgholms slott, som uppehållit modet hos den unga flickan, men då vecka efter vecka, månad efter månad och slutligen år gingo till ända, utan att hans löfte blef uppfyllt, då är det ej att undra på, att hon började känna sig missmodig till sinnes, och att den gamla tron på ett kungsords orubblighet fick en svår stöt. Karl Gustaf hade ju också lofvat Sara Lisa, att han skulle göra något för sonen, och med detta något, menade han väl icke blott de dukater, som han vid sin inflyttning i slottet gifvit gumman för hennes omvårdnad om honom. Inge hade ju, till-

sammans med Nils Tufvesson, räddat hans lif, ty hade ej de båda skyndat ned för de farliga stigar och inträffat på den hotande punkten i rätt tid, skulle ofelbart det väldiga stenblocket krossat den nye konungen.

»Men,» plögade Alva sucka, då hon tänkte härpå, »han har nu så mycket att beställa med kriget, att han naturligtvis inte har tid att ens tänka på så simpla människor, som vi äro.»

En vårafton 1656 och således i det närmaste två år efter de förut skildrade tilldragelserna i den trakten, var Alva ensam hemma, ty fadern hade, tillika med sina drängar, rest in till Kalmar, dels för att afyttra en del af sina jordprodukter, dels för att köpa upp åtskilligt smått och godt, som han behöfde i och för gästgifverirörelsen och som icke fanns i Borgholm. Gubben Rolf hade varit borta i två hela dygn och väntades dagen efter hem igen.

Klockaren Jockum, som ännu icke uppgifvit hoppet om att få Alva till sin hustru, då han genast ämnade afsäga sig den uselt aflönade klockarebefattningen och öfvertaga svärfaderns rörelse, ty så var det aftaladt mellan de båda »hedersmännen», gick nästan hvarje dag, då han hade ledigt, som »katten kring het gröt» och slog sina krokar omkring gästgifveriet i Kolsta. Alva såg det visserligen, och hade hon varit en kvinna

med mera tånjbara åsikter, skulle hon antagligen förbarmat sig öfver den älskogsranke Jockum och gifvit honom åtminstone *någon* uppmuntran, men i stället brydde hon sig ej det ringaste om honom, utan lät honom gå där som ett åtlöje för hela byn.

Men just den sista dagen som Alva var ensam hemma, trädde han på eftermiddagen in i gäststugan och började att, liksom många gånger förut, lägga sina ord så vackert. Alva teg som en mur och då Jockum i sin inbilskhet trodde att hennes tystnad var en sorts bifall, blef han så djärf, att han ville fatta henne om lifvet. Men Alva, som var särdeles kvick i vändningarna, isynnerhet när det gällde att afvisa den efterhängsne och afskydde friaren, gaf honom, med anlitande af hela sin styrka, en knuff för bröstet, så att han vände benen i vädret och satte sig rakt i en bakom honom stående vattenså.

Det skratt, som bodde på Alvas läppar, vid åsynen af klockarens genomkomiska ställning, kom aldrig till utbrott, ty just i detsamma öppnades dörren och en jättelik, gråhårig krigsbuss stack in hufvudet med ett:

»Guds fred!» Och han tillade, då han varseblef Jockum, som, röd i synen som en tupp, kraf-lade sig upp ur sån. »Det var en bekväm ställning, du fått, Jockum. Lycka till. Men jag är

hungrig som en varg,» fortfor den gamle krigsbussen och vände sig till Alva. »Jag tror, Gud vare mig nådig och förlåte mig mina synder, att du inte känner igen gamla Nicke från Ramsätra!» skrek han till. »Jag har blifvit skickad hit för att värfva duktiga pojkar till kungen i Polen! Du vet väl hvar Inge håller hus?»

Alva, som under hela tiden blott stirrat på Nicke, som om hon plötsligt fått se ett spöke, blef nu hvit i ansiktet som en lärftsdruk. Hon ville svara, men rösten stockade sig i halsen.

Under tiden passade klockarn på och smög sig ut, samt skyndade, lik en våt hund med slokad svans, mot sitt hem.

2.

Ett par dagar därefter hade ganska många af Norra Motets unge män samlat sig till Kolsta gästgifvaregård, ty ryktet om, att gamle Nicke i Ramsätra hade kommit hem från kriget och skulle taga med sig dit ut till Polen alla dem, som frivilligt önskade tjäna kung och fädernesland, hade spridit

sig som en löpeld. Det blef nu en strid inom familjerna, och mellan husbonde och tjänare och mången moders ögon fylldes med tårar, då ende sonen eller någon af sönerna sade sig vilja följa Nicke. Lusten för äfventyr, äran att få tjäna under den segerrike konungen och hoppet om, att möjligtvis komma hem med fickorna fulla af guld och silfver, med flere bevekelsegrunder, gjorde att många ömma band sletos, för att aldrig mera återknytas.

Kort innan Sara Lisa, som hela två år bott ensam i den lilla stugan, skulle bedja den vanliga bönen för Inges och Alvas lycka, knackade det på stugdörren. Förundrad öppnade hon och tog ett par steg tillbaka under utropet:

»Inge! Hvad står på?»

»Mor,» yttrade han, sedan han aflagt den öfverflödiga beklädnaden, »jag går i morgon bitida till Kolsta och tar värfning.»

Det glädjens skimmer, som hittills legat utbredt öfver Sara Lisas anlete, lämnade nu genast rum för ett allvarsamt uttryck. Hennes bröst höjde sig tungt och kunde endast lättas medels en djup suck.

»Sätt er här, mor,» sade Inge och drog den gamla ned bredvid sig på den lilla pinnsoffan, »så ska ni få höra hvarför jag tar detta steg.»

»Jag anar det,» inföll Sara Lisa, under det hon strök de glesa hårtestarne ur pannan.

»Så-å,» utbrast Inge tankfullt. »Säg det då.»

»Det är för Alvas skull.»

»Ja, mor,» svarade Inge och fattade den gamlas händer. »Jag står icke ut längre. Att gå i styft arbete vid Ottenby och ändå ingenting förtjäna, det har nu blifvit outhärdligt. Det må bära eller brista, så följer jag med Nicke. Mor,» fortfor han och hans röst darrade lindrigt, då han steg upp och ställde sig vid det lilla gafvelfönstret, hvarifrån han hade utsikt åt öster i riktning mot Kolsta, »se väl efter Alva, medan jag är borta, och — —»

»Gå med Gud och tjäna redligt kung och fosterland,» afbröt Sara Lisa, i det hon gick fram till sonen och lade sin skrynkliga hand på hans axel. »Du är visserligen mitt enda barn och enligt lagen har jag rätt att behålla dig hemma, men jag vill inte att någon ska komma och säga, att hvarken du eller jag svikit, när det gällde fosterlandet. Och om du träffar kungen, så hälsa honom ifrån mig och fråga om han haft någon efterkänning . . . ja . . . du . . . förstår . . .»

Här bröts hennes stämma. Hon slog hastigt båda händerna för ansiktet och sjönk snyftande åter ned i pinnsoffan. Den natten flydde sömnen från Sara Lisas och Inges ögon, ty båda hade så

mycket att tala om. Och när Inge tidigt på morgonen tog sin rensel på ryggen och i det låga hemmets dörr sade farväl åt den kära modern, då kändes det så besynnerligt inom honom. Kanske att han aldrig skulle återse denna kära stuga, där hans barndom förflutit så gladt och sorglöst och kanske att han aldrig mera skulle få trycka de gamla modershänder, som vårdat hans första, stapplande steg, och som nu krampaktigt hvilade i hans, eller mera skåda in i dessa trofasta modersögon, hvilka nu så ömt hvilade på honom? Tyngden på hans bröst blef allt svårare, men med en våldsamt själsansträngning gjorde han sig den kvitt, tryckte ännu en gång den gamla modern till sitt bröst och utbrast med en stämma, som han med våld gjorde så stark som möjligt:

»Farväl mor! Gud välsigne er! Bed för mig och skydda Alva!»

Och innan Sara Lisa hann gifva något svar därpå, ryckte sig Inge med mildt våld lös från henne och ilade med snabba steg öfver alfvaret i riktning mot Kolsta. Han vågade icke ens se tillbaka så länge han hade barndomshemmet inom synhåll, ty han var rädd för att han då i sista stunden skulle ångra sig.

»Jo, ni må tro, pojkar, att i krig går det lusteliga till,» utbrast gamle Nicke, där han på bakgården hade klifvit upp på en vedstapel och martialiskt blickade ut öfver det halfva tjoget ynglingar, som församlat sig framför honom, och med en viss beundran synade hans krigardräkt och i synnerhet visade sig förtjusta öfver den långa huggvärjan och de väldiga pistolerna i läderbältet. »Där duger det inte att, hur kallt det än är, ligga och dra sig till mornarna, med skinnfällan öfver öronen, utan då gäller det att vara påpasslig och ut och slåss med sarmaterna. ty det är ett rackarfölje, det må ni tro. Bäst vi gå där och klappa om sarmatgräbborna, som ä' förbaskadt fina och rara, ska ni veta, så ha vi deras fästmän och allt annat otyg, hvad det nu heter, öfver oss, och då må ni tro, att det blir en lustig dans. Men smörj få de, och det så att det känns ändå. Och kungen själf håller sig inte för god att klatscha om dem så mycket han förmår. Ja, ni ska veta, att han är en karlakar, och hans like finnes icke i hela hären. Därför följa vi honom som en man, ty när han, som är så hög, inte håller sig för god att fäkta alldeles som den simplaste soldat, så skulle det vara en skam för de andra, att inte gå i hans fotspår. Nå pojkar,» fortfor Nicke och drog ut den långa pampen så att det klang väldiga, »stå nu inte och se surmulna ut. Det

passar inte för svenska pojkar och allra minst för en öländing. Då jag reste hem, sa en djäkeln så öfverdådig och tapper officer, som heter Askenborg, till mig så här: 'Hvad du gör, Nicke', sa han, 'så laga att du får några ölandspojkar med dig, för jag vet, att de ä' djäkluga när det blir fråga om att slåss! Men har du inte fått några med dig, så ska djäfvuln ta dig med hull och hår!' Ja, så sa han, och nu vet ni hva ni ä' värda, pojkar! Eller,» slutade han, då ingen gjorde min af att hörsamma hans kallelse, och hans ansikte lade sig i djupa fåror, »kanske att ni inte törs för far och mor och — —»

»Här är jag, fader Nicke,» afbröt i detsamma en kraftig stämman, och Inge trädde hurtigt fram.

I husets bakgård stodo gästgifvaren och klockaren och i det där invid belägna lilla kammarfönstret stod Alva. Då hon såg Inge träda fram och hörde hans ord, ty vedstapeln, på hvilken den gamle knekten stod, låg blott några famnar från huset, pressade hon våldsamt båda händerna mot hjärtat, samtidigt med att ett lätt anskri undslapp hennes läppar.

»Det var bra,» jublade klockaren och drog isg några steg tillbaka, ty han var rädd för att Inge skulle få syn på honom. »Nu kommer han kanske aldrig mera tillbaka.»

»Jag skulle ingenting högre önska,» hviskade gästgifvaren.

»Nå, är det ingen annan, som har lust att gå ut i striden för kung och fosterland,» fortfor Nicke, sedan han kraftigt skakat hand med Inge. Ska ni låta honom skämma ut er!»

Detta verkade och inom kort hade Nicke värfvat sju präktiga pojkar. Hans ansikte sken af förnöjelse och han utropade:

»Kom nu, pojkar, så gå vi in till gästgifvaren och dricka kungens skål i fradgande öl. Det är jag, som spenderar!»

Sex af de nyvärfvade följde Nicke, men den sjunde, och det var Inge, tog en annan väg. Han hade nämligen fått syn på Alva, som från husets ena gavel ilade emot honom. Gästgifvaren och Jockum hade också lagt märke till att de älskande skulle mötas för att säga hvarandra farväl, och skyndade för den skull ut, men kommo ej fram, förrän Inge och Alva hunno omfamna hvarandra.

Med knuten näfve rusade gästgifvaren på Inge, men ej heller nu hann han fram, ty ett, tu, tre stod Nicke vid den unge rekrytens sida och röt med hela styrkan af sin röst, under det han blottrade det stora slagsvärdet:

»Skäms du inte, du gamle förstockade öst-leding, att neka dem att ta afsked af hvarandra!» skrek han och svängde pampen så hotande framför

sig, att gästgifvaren fann för godt att skyndsamt retirera. Jockum hade redan, så snart han märkte, hvad som var på färde, skyndat in och gömt sig bakom husets bakdörr. Nicke fortfor: »Inge är en präktig pojke och ingen kan veta hvad det kan bli af honom med tiden. I krig kan den fattigaste gå om den rikaste, ska jag säga dig, Rolf gästgifvare. Var du lagom katig, du, ty ingen vet om du inte får ta af lufvan för honom innan du dör. Gå ni in, pojkar, och ta in ölet,» skrek han till de öfrige, som på kort afstånd betraktade uppträdet, »jag betalar sedan jag gått post här en stund och sett till att afskedet har blifvit ordentligt.»

Och det var en rätt kostlig syn att se den gamle knekten med den allvarsammaste min i världen gå sina afmätta steg i en vid cirkel omkring Inge och Alva, under det gästgifvaren och Jockum, hvilker sistnämnda nu äntligen vågat sig fram, stodo utanför bakdörren och i vanmäktig vrede måste åse hur de unga sade sitt farväl. Ifrån de båda fönstren på husets baksida hånade också de nyvärfvade vid de fyllda trästopen Kolsta gästgifvare och den sorglustige klockaren.

Äntligen var afskedet öfver och ny tro och lofven gifna och, då Nicke betalt förtäringen, styrde den nyvärfvade styrkan, anförd af den gamle knekten, sin marsch söderut, för att från Färje-

staden öfvergå till Kalmar och därifrån till Polen, okända öden till mötes.

Den gången såg sig Inge mer än en gång om, och för hvarje gång såg han en hvit duk fladdra från gästgifveriets södra gafvelfönster. Han visste nog från hvem denna kära hälsning kom.

Då sista skymten af den lilla truppen försvunnit, pressade Alva båda händerna mot det våldsammt klappande hjärtat och hviskade:

»Jag vill vara stark. Gud skall nog beskydda honom.»

III.

I Polen.

1.

Ungefär en mil väster om den polska staden Radom i vojvodatet Sandomir är Blotnikskogen belägen. Dess största längd från norr till söder är två och en half, och dess bredd från norr till söder inemot två mil. Midt emellan staden och skogen går den ej särdeles breda floden Meliezena i norr och söder, under här och där ganska tvära krökningar.

Liksom flertalet af de polska skogarna var äfven denna uppfylld af träsk, mellan hvilka de här och där, delvis af människofot upptrampade, delvis af tyngre åkdon uppkörda, smala vägarna, på sina ställen gingo så nära den sumpiga jorden, att det var förenadt med verklig lifsfara att

färdas fram där. En bland de bäst banade skogsvägarna var den, som gick från det i norra kanten af Blotnikiskogen liggande gamla slottet Dornta och fram till staden Radom. Den var genom nästan hela skogen, försedd med stängsel på ömse sidor och där den gick öfver någon mindre fast trakt, var detta stängsel förstärkt med stödjestänger på båda sidorna.

Slottet Dornta liknade en medeltidsfästning och hade äfven varit en sådan. Omgifvet af höga och tjocka vallar och murar försedda med långa rader skottgluggar, hade det helt visst fordom varit så godt som ointagligt, så mycket mera som en bred, ständigt af vatten från de närbelägna träsken fylld graf omgaf det i en cirkel. Öfver denna graf ledde blott en vindbrygga, nämligen den, som förband stora slottsporten med det yttre området. Och äfven för den tid, som här skildras, eller år 1656, såg detta slott ut att väl kunna försvara sin plats, bland Polens mest skyddande borgar.

Det var en afkomling af den gamla polska ätten Sapięha, som ägde och bebodde Dornta. Gamle grefve Josef var en knarrig och på samma gång högdragen man, som tyranniserade sina tjänare och såg alla andra, som voro honom underlägsna i börd och rikedom, förnämt och föraktligt öfver axeln. Därtill var han i allra högsta grad

bigott, och styrdes för den skull nästan helt och hållet af sin biktfader, den lismande munken Priscus. Svenskhatare i grund och botten, gjorde han därför allt, hvad i hans förmåga stod, att göra sitt fäderneslands fiender så mycken skada som möjligt.

Det fanns dock en person för hvilken denne kalle och torre gubbe, som vid tiden för denna skildring fyllt sina sjuttio år, hyste en verkligt passionerad tillgifvenhet och det var hans aderton-åriga sondotter, Elisabeth. På henne slösade han de rikaste gåfvor och predikade alltjämt för henne, att hon, bara kriget slutade, skulle göra allt, för att behaga den unge Johan Konisepolski. Men hvarje gång som Elisabeth hörde detta namn nämnas, blef hon dyster till sinnes, ty det fanns på jorden intet som hon afskydde så djupt som denne polske ädling och munken Priscus. Josef Sapieha hade visserligen hört detta omtalas, men han ville ej tro därpå och undvek därför att tala därom med sondottern, åtminstone så länge kriget varade.

Borgherren till Dornta och hans vackra sondotter hade ända sedan början af juli månad 1656 vistats i Radom, där Johan Konisepolskis föräldrar voro bosatte. Med den största oro betraktade de här utgången af den strid, som de antogo skulle komma att vid hufvudstaden utkämpas mellan de svenska och de polska härarna, något som också skedde i en slaktning, som räckte i tre dagar, den

18, 19 och 20 juli, och som slutade med den polska härens totala upplösning och flykt. Den oro, som besjälade Sapieha och hans sondotter, visade sig också vara ett förebud till olyckan. När budskapet om svenskarnes lysande seger nådde grefve Josefs öron, slog han händerna tillsammans och utbrast:

»Måtte himmelens förbannelse snart drabba dessa kättare och deras eländiga konung, och måtte hans ben antingen gömmas i våra skogars moras, eller hvitna på sandstepperna!»

Efter många funderingar hit och dit beslöt sig ändtligen Josef Sapieha för att återvända till slottet Dornta och när den gamle Konisepolski i följd däraf gjorde honom föreställningar och menade på, att det skulle vara rent af vanvettigt att begifva sig dit, just vid denna tidpunkt, svarade Sapieha öfvermodigt:

»Dorntas vallar och murar skola aldrig öfverskridas af kättarne. Ingen sådan har ännu satt sin fot på dess borggård. Den femtio man starka besättning, som borgen har, bör dessutom vara fullt tillräcklig att försvara platsen, tills den hinner få undsättning. Utom dess,» fortfor han med öfvertygande stämma, »är det ju klart att man icke kan vara så skyddad i en stad, dit en segrande fiende lättare hittar, än till ett så undan-gömdt ställe som Dornta.»

»Visserligen sant till en del,» inföll Konise-polski tviflande, »men gör dig icke för säker. Jag har hört att svenska ströfkårer utsträcka sina marscher ganska långt. Låt åtminstone Elisabeth blifva kvar här.»

»Jag lämna henne ifrån mig,» utbrast sjuttio-åringen och tog ett par steg tillbaka. »Hur skall jag då få underrättelser om henne? Och om svensarna skulle komma hit och — — nej, nej, jag vill ej ens tänka därpå! Elisabeth skall följa mig. Jag har redan hyrt femtio väl beväpnade kvartianer, som skola ledsaga mig. De komma hit i morgon.»

Så skedde äfven. Omgifven med de femtio kvartianerna, hvilkas anförare, en ung man med ett öfvermodigt uttryck i hela sitt ansikte, skröt öfver att han skulle hålla stången mot minst tvåhundra svenskar, rullade den oformligt stora och tunga vagnen, dragen af sex kraftiga hästar, ut genom Radoms västra port. I vagnen sutto Josef Sapieha, Elisabeth och pater Priscus, den sistnämnda ifrigt tummande sitt radband.

* * *

Ungefär samtidigt med att Josef Sapieha begaf sig från Radom, syntes en ryttartrupp, uppgående till närmare hundra man och kommande

norr ifrån, undersöka Blotnikiskogens östra kant. Det var en svensk rekognosceringstrupp under anförande af Rutger von Ascheberg.

Väl hade den polska hären, såsom ofvan blifvit sagdt, helt och hållet sprängts genom tredagars-slaktningen vid Varsjav, men icke dess mindre rådde den största osäkerhet till och med i de trakter, där den svenska hären befann sig. Skenbart voro polackarne undergifna, nämligen så snart de märkte, att de ingenting kunde uträtta, men yppades för dem en aldrig så liten utsikt till att kunna gå ut på rövverier och plundringståg, så samlades bönderna och allt det lösa slodder som kriget uppfostrat, under själfvalde anförare, och tågade i hemlighet ut. Och de hemsökelse som dessa band gjorde, voro de mest förskräckliga. Någon pardon gafs ej åt den eller dem som råkade ut för dessa roflystna skaror, hvilka företrädesvis höllo sig till de byar och enstaka landtgårdar, som lågo i eller vid de stora skogarne, men äfven vågade sig ut på slättlandet, när de märkte att ingen fara hotade. Landets svåraste plågoris voro just dessa vilda horder, och svenskarna lade ej heller fingrarne emellan, när det gällde att straffa dem. Att deras vilda och omänskliga framfart också skulle reta Karl Gustafs trupper till att någon gång öfva vedergällning, är naturligt och ifrån krigets synpunkt till och med berättigadt.

Under den rekognoscering, som Ascheberg företagit, hade han sprängt många dylika band, samt äfven en regulier, polsk ströfkår, som ville hindra honom från att öfvergå Meliezenafloden. Öfvergången verkställdes dock. Den polska truppen blef helt och hålLEN upprifven och dess anförare tillfångatagen efter ett tappert motstånd och sedan Ascheberg i egen person skyddat honom från att blifva nedhuggen af de uppretade svenska ryttarne.

Denne polack var en ung man med ett ädelt och intelligent utseende. Han sade rent ut, att han af själ och hjärta var svenskarnes afgjorde motståndare. Hans namn var Paul Sniekoffski, officer i den polska hären. Efter nederlaget vid Varsjav hade han af Johan Kasimir blifvit beordrad att på alla möjliga sätt oroa svenskarnes och göra dem afbräck.

»Men,» slutade han sin redogörelse, »jag har blifvit besegrad. Dock,» fortfor han och såg Ascheberg öppet i ögonen, »torde dock den dag randas, då jag åter blir fri, och då få vi kanske åter pröfva vapenlyckan mot hvarandra.»

»Den tiden förmodar jag skall vara mycket aflägsen,» svarade Ascheberg torrt. »Håll er nu bara i skinnet, herr polack,» fortsatte han med sträng röst, »annars öfverlämnar jag er åt mina bussar, och ni har nog ännu inte glömt, att de ha särdeles goda ögon till er. Nicke,» ropade han därefter,

»lämna inte den här polacken en enda minut ur sikte, så kärt det är för dig att få ha dina öron i behåll!»

Nicke, vår gamle bekante från Kolsta gästgifvaregård, red fram till Paul Smiekoffski, såg på honom med bistra blickar och tog, utan att yttra ett enda ord, med dragen värja plats vid hans sida. Smiekoffski gaf sin herkuliske vaktare några sneda ögonkast och det såg i början ut som om han velat börja ett samtal med honom, men då han närmare betraktade ryttarens trumpna uppsyn och fann, att han lika gärna kunnat börja ett samtal med ett träbeläte, öfverlämnade han sig åt sina egna, mindre angenäma betraktelser.

Just som den Aschebergska truppen uppnådde skogsbrynet, sprängde en annan trupp om endast tio man, ut därifrån. Dess anförare red genast fram till Ascheberg och rapporterade att ett stråtröfvarband midt i skogen anfallit en herrskapsvagn, som försvarats af ett antal ryttare. Striden pågick ännu, och, tillade han:

»Jag lyckades komma så nära, att jag tydligt såg att två karlar och ett fruntimmer sutto i vagnen.»

Paul Smiekoffski, som hört hela samlalet, vände sig nu till Ascheberg och sade med ängslig stämma:

»För himlens skull, herre, rädda dem. Det kan ej vara några andra än Josef Sapielha och hans sondotter, och — —»

Han fullbordade ej meningen, men af den rodnad, som sprang upp på hans kinder, såg Ascheberg tydligt hvilka känslor, som besjälade den unge polacken. Ascheberg betänkte sig icke länge, utan gaf den lilla truppens anförare befallning att visa vägen. Samtidigt lade han åter Nicke på hjärtat, att ännu mera oafåtligt bevaka den fångne polacken.

När den lilla truppens anförare red förbi Nicke, sporde denne i lågmäld ton:

»Är du säker på, Inge, att du sett rätt, så att vi inte falla i ett bakhåll?»

Den tillfrågade hade ej tid att svara, men den blick, som han gaf Nicke, borgade för att den gamle knekten kunde vara lugn.

2.

Det odrägliga tyranni, som grefve Josef Sapiéha ständigt öfvade mot sina underhafvande, hade länge närt missnöje hos dem och det var endast en tidsfråga när detta missnöje skulle bryta ut i handling. Ända hittills hade grefvens personliga inflytande, samt fruktan för den makt, han kunde

anses äga, dämpat hvarje utbrott, men sedan kriget börjat syntes äntligen frihetens och hämnens dag randas för de stackars slafvarne, ty Josef Sapiehas underhafvande voro ej att betrakta på annat sätt.

Tjänarne hade i sin krets en stallknekt vid namn Pietro, en i grund och botten genomhederlig karl, gift och fader till tvänne pojkar, den ene tio den andra åtta år. För en högst ringa förseelse, begången mera af oförstånd än af elakhet, dref Josef Sapieha, trots hans af alla älskade sondotters hjärtliga förbön; — om någon var älskad af Dorntas tjänare, så var det också Elisabeth — Pietros hustru och båda barn ut ur borgen, och då maken i förtviflan öfver de sinas olycka ville följa dem, slogs han i bojor och kastades såsom den gemenaste brottsling ned i en mörk fängelsehåla, ty på den tiden hade de polske magnaterna domarrätt öfver till och med sina underhafvandes välfärd, ja, mången gång togo de deras lif utan att landets högsta domstol belade egendomsägaren med annat straff än en viss bötesumma, åt hvilken han naturligtvis endast skrattade.

Det hårda och orättvisa sätt, på hvilket Pietro behandlades, låg allt sedan och grodde på hans medtjänares läppar och många tysta förbannelser uttalades dagar och nätter öfver Josef Sapieha och pater Priscus, ty den skenhelige munken var ej sen, att på alla möjliga sätt underhålla grefvens

olycksaliga stränghet mot sina underhafvande. Med den ifrigaste längtan inväntade desse det ögonblick, då de skulle få utkräfva den länge närda häanden, och den stunden kom fortare, än de anade.

Då Josef Sapieha lämnade Dornta och flyttade in till staden, samlade sig genast de kvarvarande underhafvande och de uppgingo till ett antal af något mer än femtio. Pietro befriades genast och vapen anskaffades. Så kom underrättelsen om svenskarnes seger vid Varsjav och nästan samtidigt inlopp budskapet om, att grefve Josef en viss dag vore att återförvänta till Dornta. När budbäraren kom, hade Pietro omsorgsfullt gömt sig, på det att Sapieha ej skulle få vetskap om att han vore fri och således ana oråd. Morgonen af den dag, under hvars lopp grefven skulle komma till slottet, hade alla, utom ett par, som skulle vakta vindbryggan, gömt sig ungefär i midten af skogen, där ett af de största och djupaste träsken gjorde vägen högst farlig. Allas lösen var: »Skydd åt Elisabeth, men död åt Josef Sapieha och munken Priscus.

När den stora vagnen kom till det farliga träsket, ville munken att han och grefven skulle stiga ur och taga plats bland ryttarne, men grefve Josef, som var en maklig herre, sade tvärt:

»Det kan aldrig komma ifråga. Vi hafva ju femtio kvartianer med oss; och då — —»

Innan meningen var fullbordad kom en kula från skogen och sträckte en af vagnshästarna till marken. De öfriga råkade i förvirring och skulle ofelbart hafva satt af i sken, om ej kvartianerna hejdat dem.

Och i ett nu bröto Dorntas upproriska tjänare med Pietro i spetsen fram, och deras långa liar mejade kvartianerna, hvilkas skrytsamma anförare flytt genast i början af striden, som gräs. Utan anförare råkade de snart i oordning och spriddes inom kort som agnar för vinden.

Nu vände sig Pietro mot vagnen, inuti hvilken grefve Josef, Elisabeth och munken Priscus med dödsbleka anleten stirrade ut öfver bataljfältet. Förgäfves sträckte Priscus krucifixet mot de anfallande och lika fåfängt var det som Josef Sapieha hotade med öfverhetens straff. Pietro röt, så att det gaf eko mellan Blotnikiskogens högstammiga träd.

»Nu hafva vi länge nog tålt ditt tyranni! När du jagade min hustru och mina små barn, som intet ondt gjort, ut ur borgen och jag på mina knän bad dig om förbarmande, då hånskrattade du åt mig. Nu hånskratta vi i dag åt *dina* böner. Må du och den skurken Priscus bereda eder till döden. Intet hår skall krökas på din sondotters hufvud.»

Och under det Sapiehas förtryckte tjänare uppgåfvo ett ursinnigt rop, störtade Pietro och ett par hans närmaste fram till vagnen. Den långa knifven blänkte i hans hand och grefve Josef hann ej fort nog böja sig undan. Stöten träffade honom i vänstra axeln med den kraft, att knifbladet bröts af och blef sittande i såret. Med ett anskri sjönk Sapieha ned på vagnskorgens botten.

Pater Priscus hade dragit sin långa dolk, som han så många gånger i hemlighet begagnat. Det var synbarligen hans mening, att till det yttersta försvara sig.

Utom sig af raseri, ty när vreden en gång fått makt med honom, var det nästan omöjligt att hejda honom, ryckte Pietro till sig en knif från den närmast stående för att också affärda den hatade munken, då plötsligt detta rop skallade:

»Svenskarne äro öfver oss! Fly! Fly!»

Inom några minuter voro Pietro och hans män som bortblåsta.

Paul Smiekofski befann sig vid den första svenska afdelning som hann fram till olycksplatsen. Innan Nicke ens hann sansa sig, hade den unge polacken djärft sporrat sin häst öfver det där och hvar nedbrutna räcket vid vägen och sprängt fram till vagnen, från hvars inre tvänne kvinnoarmar sträcktes emot honom.

»Öfverlöpare,» hväste munken, då han varseblef Paul. »Mätte skärseldens alla kval — —»

»Jag är ej någon öfverlöpare,» afbröt polacken stolt, »ty jag är en fånge, som i öppen strid blifvit tagen af svenskarne. Och nu skall Elisabeth, min älskade, min brud, dela denna min fångenskap.»

Och innan pater Priscus hann göra en rörelse hade Paul Smiekoffski, naturligtvis med den unga flickans goda minne, satt henne på sin häst, och red nu rakt fram till Ascheberg, som med stigande förvåning åsett hela uppträdet.

»Herr officer,» sade polacken, »ni ser att jag ej vill rymma ifrån er. Men, ett beder jag er om, låt denna unga kvinna, grefvinnan Elisabeth Sapieha, min brud, som man nekar mig att hemföra, också få blifva min medfånge.»

»Jag ser på henne själf, att hon önskar det,» svarade von Ascheberg, »men hvilka äro de öfriga i vagnen?»

»Ack!» utropade nu Elisabeth ängsligt, »farfar — — farfar — —»

»Se där,» skrek Smiekoffski till, »där försöker munken att fly undan. Han är en farlig person, och — —»

»Han skall ej komma undan med lifvet åtminstone,» afbröt Ascheberg och pekade på en ryttare, som med lösa tyglar sprängde efter pater

Priscus, hvilken begagnade den rådande villervallen för att smyga sig undan.

»Nej,» mumlade gamle Nicke, som hört Aschebergs inpass, för sig själf, »känner jag Inge rätt, så kniper han nog munk-kanaljen. Ja, hvad var det jag trodde, där har han honom.»

Sedan grefve Sapieha blifvit förbunden af den svenske läkaren, som åtföljde truppen, ställdes marschen till Dornta, som inom kort besattes af svenskarne. Grefve Josefs öfvermodiga skryt hade, förr än någon kunde ana, fått sin rättvisa lön.

3.

I de små, i ena slottsmuren inbyggda rummen, hade en del af Aschebergs ryttare fått sig platser anvisade. De som icke fingo rum där, inlogerades, trots borgherrns och munkens ifriga protester i själfva slottet, där också Ascheberg för några dagar tog sin bostad, under det han ytterligare befästade Dornta och utsände ströfpartier för att rensa trakten från de polska röfvarbanden. Ett bland dessa anfördes af Pietro och det hade snart kommit till Josef Sapiehas öron, att denne hans

forne, så grymt misshandlade tjänare, tillika med sina kamrater, gått en dyr ed på att vid första lägliga tillfälle lägga Dornta i aska. Grefven var således under sådana förhållanden ej emot att de af honom hatade svenskarne voro kvar, ty om de nu tågade bort, blefve slottet helt och hållet blottadt på försvarare och ohjälpligt prisgifvet åt de tyranniserade tjänarnes oblidkeliga hämnd.

I en af de minsta murkamrarne sutto några dagar efter Dorntas intagande tvänne ryttare och samspråkade lifligt. Det var våra tvänne bekanta, gamle Nicke och Inge. Genast vid sin ankomst till lägret, hade den raske köpingsbon vunnit sina förmäns vänskap och ingen hade någonsin kommit på honom med, att han visat någon slags räddhåga. Detta hade han senast ådagalagt i slaget vid Varsjav, där han, åtföljd af blott ett par man, genom en skicklig rörelse stängt in ett halftjog skrikande och svärjande tartarer så fintligt, att de samt och synnerligen måste gifva sig. För denna sin bragd hade Inge blifvit utnämnd till korpral. Munter och glad var han för det mesta, men i vissa stunder, i synnerhet då någon strid förestod, visade han sig delvis sorgbunden och svarade icke på de frågor, som kamraterna ställde till honom. Många undrade hvadan denna ojämnhet i lynnet kunde komma, och försökte nog att utleta det; men Inge lade icke sina känslor i dagen för hvem

som helst, och om någon blef alltför närgången med sina frågor, erhöll han endast detta tvära svar:

»Det där rör er inte. Sköt du dig, så sköter jag nog mig.»

Det fanns dock en, som kände till det där, och det var naturligtvis Nicke. Och när Inge stundom blef alltför mycket sorgbunden, sade den gamle knekten och ruskade om sin unge kamrat rätt eftertryckligt och i all vänskaplighet naturligtvis.

»Hvad är det där för fasoner af en tapper krigsman. Tror du att det blir bättre om du hänger läpp som en gammal käring. Nej, basta, pojke! Krya upp dig och var som en människa och inte — —»

»Håll där, fader Nicke,» brukade då alltid Inge afbryta hans tal. »Men, jag kan ej rå för att de där tankarna ibland komma på mig.»

De hade också kommit på honom den dagen, som här ofvan blifvit nämnd, och nu i ännu högre grad än förut. Sedan den gamle knekten förgäfvos sökt att, såsom han vid sådana tillfällen vanligtvis uttryckte sig, »få lif i pojken,» sade han med en viss spetsighet i tonen:

»Tror du att Jockum ska dra' af med henne?»

Inge for upp som en raket och blef blossande röd i synen.

»Han ska så håken heller!» skrek han och drog svärdet.

»Nå, hvarför sitter du då och tjuvar? Jag tycker att vi ha annat att göra här. Den där munken — —»

»Ja, den, ja,» afbröt Inge och minspelet i hans ansikte blef lifligare. »Han går aldrig ärliga vägar.»

»När har du hört en munk göra det?» sporde Nicke allvarligt. »Nej, det är allt som Ascheberg plägar säga, att papisterna ä' ett satans jesuitpack, som bus bas borde sändas till afgrunden, och då,» fortfor Nicke, i det han skakade den långa huggvärjan, »då ville jag vara med och ge dem respass.»

»Hör på, fader Nicke,» inföll Inge och såg sig omkring, liksom fruktade han att lyssnare kunde finnas i närheten, »den där munken smyger så ofta omkring här och snokar i alla vinklar och vrår, att jag börjat fatta starka misstankar. I går, till exempel, fann jag honom gömd bland hästarna och då jag sporde honom hvad han hade där att göra, svarade han med lismande röst, att hans herre befallt honom att se efter, hur mycket som slottets tjänare stulit med sig, när de drogo ut på ströftåg.»

»Det där var bara en förevändning för att kunna spionera,» skrek Nicke. »Tog du inte den kanaljen i nacken och kastade ut honom?»

»Nej, jag hann inte, ty han slank ut, hal som en orm, men han fick ändock det besked med sig, att om han en gång till stücke dit näsan, skulle jag ordentligt vrida om den på honom.»

Under det Inge talade, hade Nicke fått något annat att fundera på. Detta kom nu fram i följande mening:

»Jag har hört talas om, att munkar och dylikt otyg, liksom finnkäringar och lappar, stå i förbund med de onda makterna och af dem få lära sig trolldom. Tänk du, Inge, om den sakramenskade munken har förhäxat våra hästar.»

Inge teg några minuter fundersamt. Därpå sade han:

»Fader vår hjälper mot trolldom har mor sagt, och trollen kunna ej heller tåla stål ibland sig, det har ni väl hört, fader Nicke?»

»Jo, jo men, det är allt säkert, det. Men, kom nu ihåg, Inge, att du riktigt ser upp med den där skalliga kanaljen, ty det syns nog, att han tänker på att göra otyg. Och vet du,» fortfor Nicke och såg sig, äfven han, försiktigt omkring, »jag tror inte heller gamle grefven mer än nått och jämt, fastän han gör sig till med att vara vänlig.»

»Det är också min tro,» svarade Inge allvarsamt.

Sedan de båda öländingarna ännu en stund utbytt sina tankar, skildes de åt, hvar och en med den fasta föresatsen att hålla vaksamma ögon på grefve Josef och pater Priscus.

* * *

»Min son, nu kan det ej dröja många dagar till dess vår befrielses timme skall slå och dessa eländige kättare, som besudlat detta ärevärdiga slott med att trampa dess jord och golf, skola förgöras,» hviskade pater Priscus och lutade sig intill Josef Sapiëha. »Känner du dig ännu så stark, att du, när jag finner att tiden är inne, kan följa mig?»

»Ja, vördige fader,» svarade Josef Sapiëha med säker, men något matt stämma. »Visserligen kännes axeln ännu något styf efter det djupa hugget, men den svenske läkaren är en skicklig karl, det måste man medgifva, och efter ett par dagar torde jag vara betydligt bättre. Himmelen gifve, att vår plan måtte lyckas! Har du fått reda på hvar den svenske konungen nu befinner sig?»

»Platsen vet jag ej, men så mycket känner jag till, att vi icke behöfva frukta för, att han skall öfverraska de våra.»

»När talade du senast med Johan Konizepolski?»

»I förgår.»

»Hur stor är hans styrka?»

»Minst ett tusen man, hälften infanteri och hälften rytteri.»

Josef Sapieha satt en stund eftertänksam, med armbågen stödd mot den tunga bordskifvan af ek. Slutligen upplyfte han det mot bröstet nedsjunkna hufvudet, såg munken forskande i ögonen och sade:

»Det har varit tunga pröfningar, som himmelen skickat mig. Kanske äro de ett straff därför att jag icke med tillbörlig kraft förföljt och nedlagt kättarna?»

Det blixtrade till så olycksbådande och fanatisk i munkens ögon då han svarade:

»Utan tvifvel, min son. Men detta kan godt göras.»

»På hvad sätt då?» sporde grefven, icke utan en viss förvåning. »Jag börjar nu att bli gammal och — —»

»Därtill är hvarje ålder användbar,» afbröt munken och hans af naturen något hesa stämma liknade nu en orms hväsande läte. »Jag menar Paul Smiekoffski.»

»Ah,» utbrast Josef Sapieha och drog ett djupt andetag, liksom hade en svår tyngd fallit

från hans bröst, intet annat! Den saken har jag redan uttänkt. Jag har velat insöfva honom i sina förhoppningar till dess jag kommer så långt, att jag kan handla själfständigt och detta skall ju ske, när Johan Konizepolski nu snart kommer som en räddande ängel. Bort då med den andre,» fortfor han och stampade häftigt i golfvet. »Elisabeth *måste* blifva Johan Konizepolskis maka!»

»Men,» inföll munken och fixerade skarpt Josef Sapieha, »om hon skulle vägra? Den flickan har ett styft sinne, det har jag mer än en gång lagt märke till.»

»Vägra,» eftersade grefven och såg ut som om han ej trott sina öron. »Vägra? Ja,» fortfor han efter en stunds begrundande, »ni har rätt, vördige fader, hon är mer än lofligt styfsint och denna natur har hon fått i arf efter sin fader. Men om det skulle gå så långt, då vet hon, att kyrkans förbannelse skall drabba henne, och så mycket undergifven vet jag att hon är vår religion, att hon ej skall våga att utsätta sig för något sådant.»

Pater Priscus log tviflande, då han framvisade dessa ord:

»Det säges att kärleken är starkare än religionen.»

Josef Sapieha betraktade munken några ögonblick med förströdd min. Därpå sade han:

»Då hennes fader är död, är jag i hans ställe och hon skall lyda mig. Vill hon ej göra detta, så får hon min förbannelse och skulle hon, det oaktadt tredskas, så — — så — —»

»Fortsätt!» framhväste munken med lågmäld stämma.

»Så använder jag våld.»

Det brann en djäfvulsk eld i munkens ögon, då han för sig själf tänkte:

»Du har länge skymfat mig, Paul Smiekoſski, men nu ser jag hämnens dag snart randas. Mina planer hafva lyckats och jag skall jubla vid ditt fall.» Till grefven sade han: »Min son, det kan ej annat än glädja mig att du ännu, trots din höga ålder, bibehåller den kraft och spänstighet, som utmärkt dig i unga dagar. Du är en kyrkans ädlaste son och hennes välsignelse skall därför alltid följa dig. Ja,» fortfor han och höjde blickarna mot taket, under det han med en min af yttre fromhet gjorde korstecknet, »måtte alltid välsignelsen följa dig och dina efterkommande ännu i många år och bringa dig glädje.»

Och med dessa ord utsträckte munken välsignande sina händer öfver den gamle grefvens hufvud.

»Det är nu sent,» utbrast Josef Sapielha därefter. »Jag behöfver hvila. I morgon träffas vi här på samma ställe och vid samma tid, vördade fader.»

När grefven och munken några minuter där-
efter passerade genom den tämligen långa och med
små nischer försedda gång, som från slottets
hufvudtrappa ledde till det rum, där de haft sin
sammankomst, skyndade sig plötsligt en mörk figur
att hastigt gömma sig i en af de små nischerna.
Grefve Josef och pater Priscus gingo, utan att
dock upptäcka något misstänkt, tack vare det
dunkel, som rådde i gången, så nära förbi den
gömnda, att grefvens kappa med ena fliken lätt be-
rörde hans ben.

När de väl försvunnit och passagen var fri,
skyndade den ensamme personen med stora steg
åt ett annat håll, under det han mumlade för sig
själf:

»Ett bra påhitt af mig att styra mina steg
till denna del af borgen. Det här är någonting
för Ascheberg att få reda på. Vål kunde jag inte
höra allt, som pratades därinne, men ändock så
mycket, att jag nu vet hvad som är i görningen.
Det där rummet ska jag minsann noga ha ögo-
nen på.»

Lyssnaren var Inge.

4.

I följd af de underrättelser, som Inge lämnade Ascheberg, beslöt denne att mera än hittills hafva ett vaksamt öga på munken Priscus och grefve Sapieha. Till den ändan fick den unge korpralen sträng tillsägelse att noga följa deras steg så snart de visade sig utom sina rum, och icke en enda minut släppa dem ur sikte. Inge fullgjorde också denna befallning till punkt och pricka, trots de ilska blickar, som han stundligen hugnades med af de på detta mindre behagliga sätt bevakade. Han svarade endast med bistra miner.

En morgon så tidigt, att solen ännu nätt och jämt visat sin blodröda skifva öfver horisonten, möttes grefven och hans biktfader i den långa gång, som förde till deras vanliga mötesrum.

»Nu vid alla helgon,» brummade Priscus, »tror jag att vi kunna vara säkra. Låtom oss därför skrida till verket så fort som möjligt.»

»Har du allt i ordning?»

»Ja, allt.»

Med snabba steg vandrade grefven och munken den långa gången, i hvilken Inge hållit vakt hela natten, men kort före deras uppträdande gått bort för att få sig en styrkdryck. Han kom dock igen lagom

för att se dem slinka in i rummet och höra den tunga dörren slås i lås efter dem.

I detsamma passerade en knekt förbi honom. Denne skickade han genast till Ascheberg och lade honom noga på minnet, att han blott behöfde säga dessa ord:

»Nu har jag dem.»

Det dröjde icke länge, förrän Ascheberg kom tillstädes.

»Är du säker på, att de ej gått därifrån?» sporde han och pekade på den mystiska dörren.

»Ja, jag har inte en enda minut tagit mina ögon ifrån den.»

Med varsamma steg, så att de klingande sporrarna ej i förtid skulle röja dem, närmade sig Ascheberg och Inge dörren. Den förstnämde tryckte på den med hela sin kraft, men det var alldeles detsamma som att trycka på en stenvägg.

»Öppna,» befallde han därefter med stark stämma, men inte den minsta rörelse förnams inifrån. Han upprepade sin befallning, men med samma resultat.

»De *måste* finnas därinne,» svarade Inge, då han mötte Aschebergs frågande blickar. »Jag såg dem tydligt gå hit in, och de ha ännu inte kommit därifrån.»

»Ja, djäfvulen beskyddar nog de sina,» mumlade Ascheberg för sig själf. »Det skulle ej för-

våna mig om vi finge se dem flyga bort som ett par svarta korpar.»

Därefter befallde han Inge att hämta bräckverktyg och med dessas tillhjälp blef dörren med stor möda äntligen uppbruten. För de inträdande svenskarne visade sig ett litet rum, men ingen mänsklig varelse syntes till därinne.

Utom ett midt på golfvet stående, fyrkantigt, groft tillhugget, bord samt vid detta tvänne stolar, fanns ingenting mera i rummet, än ett ganska stort krucifix af trä, hängande på ena väggen ända ned till golfvet.

Att den fullständigaste öfverraskning stod att läsa i de båda svenskarnes ögon är naturligt. Den pinsamma tystnaden bröts först af Ascheberg, som utbrast:

»Här drifver djäfvulen sitt spel, det synes nog. Vi måste undersöka väggarna.»

Och det blef en både lång och noggrann undersökning. Ascheberg hackade, knackade och bände på väggarna, men fåfängt. Slutligen skrek han till:

»Här måste finnas en löndörr och därifrån en löngång. Från och med nu skola två vakter, med aflösning hvarje timme, natt och dag posta här, och ute i gången skola ständigt tio man vara i beredskap att ingripa, om något skulle inträffa. Du, korpral Inge, tager genast befälet öfver dem

och är ansvarig för att någon öfverrumpling ej sker från detta håll.»

* * *

»Ha, ha, ha,» hånskrattade munken under det han och Josef Sapieha skyndade ut för den smala trappa, som ledde från det af Ascheberg undersökta rummet och ned genom det västra tornet, vid hvars fot en stor skräphög, omgifven af täta småbuskar, helt och hållet dolde en liten dörr, endast så pass hög, att en ordentlig person måste böja sig för att komma in genom den. »Jag tror allt att de ha fått långa näsor. Dörren skola de svårligen hitta och — —»

»Men om så skulle inträffa,» afbröt grefve Josef.

»Omöjligt. De skola aldrig hitta fjädern.»

När de båda flyktingarna äntligen hunnit ut för den lilla trappan och pater Priscus satte nyckeln i dörren, utbrast grefven och lade sin hand på munkens arm:

»Men om den svenske befälhafvaren skulle hämnas på Elisabeth?»

Vid denna fråga ryckte munken till. Han svarade dock genast med lugn stämma:

»Det tror jag ej. Hvilken nytta kunde han hafva däraf.»

Därpå öppnade pater Priscus ej utan svårighet den lilla porten, som gick ganska trögt, därför att en mängd orenlighet under långa tider samlats i springorna, ty flere år hade förflutit sedan någon passerade denna väg.

»Vi äro räddade,» hviskade munken och drog djupt efter andan. »Skogen är ej långt aflägsen, och sedan — —»

Pater Priscus fullbordade ej meningen, utan stängde i stället den lilla porten ytterst omsorgsfullt och stoppade därefter nyckeln varsamt innaför kåpan. Det var icke utan stor möda som de båda flyktingarna kunde bana sig väg öfver skräphögen och genom de omgivande buskarna, men äntligen voro de fria. Den del af slottet, som vette åt det håll de flydde, var så godt som obebodd, så att de kunde vara tämligen trygga för att ej upptäckas. Ungefär några och tjugufamnar från slottsmuren vidtog norra delen af Blotnikiskogen och norr om den det vidsträckta träsk, genom hvilket en del af den lilla Meliczenafloden slingrade sig fram.

Flyktingarna begåfvo sig likväl ej norr ut, utan följde skogens norra bryn rakt åt öster, summo raskt öfver den nämnda floden på ett af dess smalaste ställen och fingo slutligen, våta och genomtrötta efter tre timmars häftig gång, sikte

på husen i den lilla byn Janizov, belägen vid pass en half mil norr om Radom och invid stora vägen fram till Varsjav. Vid denna syn upplifvades ännu mera deras mod och de ökade stegen, trots den trötthet de kände. Men knappt hade de hunnit genomvandra ett där och hvar sköfladt sädesfält, när ett barskt anrop kom dem att stanna, men som anropet var polskt, hyste de ändock ej någon fruktan, utan gingo oafbrutet framåt.

»Stanna,» utbrast dock efter några minuter munken och grep Josef Sapieha hårdt i vänstra armen, »jag hörde tydligt hur en hane spändes.»

Munken hade knappt hunnit uttala sista ordet, då två polska infanterister döko upp endast några alnar framför flyktingarna. Den ena sporde barskt hvar de skulle taga vägen.

»Hör du till Johan Konizepolskis trupp?» sporde grefve Sapieha och antog sin vanliga, befallande hållning.

»Ja,» svarade soldaten och betraktade förvånad de af vatten drypande vandrarna.

»Godt. För oss då till honom,» ljöd befallningen. »Vi ha angelägna saker att berätta.»

Soldaten syntes ändock tveksam, ända till dess pater Priscus, som hittills haft kappkragen högt uppslagen öfver hufvudet, kastade den tillbaka. Vid åsynen af munkfysionmien och radbandet intog soldaten en ödmjuk ställning och gjorde nu

icke alls några svårigheter vid att ledsaga de båda flyktingarna till deras bestämmelse.

Just som de hunno fram till byn, där Konizepolski tagit sitt högkvarter, återkom denna från ett några timmars ströftåg. Vid åsynen af den blifvande svärfadern och munken Priscus, sprang han skyndsamt af hästen, ilade emot dem och sporde, i det han våldsamt grep Josef Sapiehas händer:

»Hvad i himmelens namn står på eftersom ni äro här? Och hvar är Elisabeth?»

Innan grefven hann svara, sade pater Priscus med högtidlig stämma:

»Min son, det är hög tid för dig att skynda, ty din brud är i Paul Smiekoffskis våld.»

En dödlig blekhet öfverfor Johan Konizepolskis ansikte, och i förskräckelsen öfver detta budskap, hvilket munken ej förut gifvit honom, raglade han baklänges. Han återkom dock snart till sig själf och fick nu af Josef Sapieha själf höra hvad som inträffat sedan hans afresa från Radom.

Johan Konizepolski var utom sig af raseri och han svor vid alla både himmelens och afgrundens makter, att han inom ett par dagar skulle hämnas den skymf, som han ansåg sig hafva blifvit tillfogad därigenom, att Paul Smiekoffski, den simple adelsmannen, vågat gå emellan honom och den kvinna, som blifvit honom lofvad till brud redan

i vaggan. I sin blinda ifver tänkte han icke på att det var kärleken och det oberäkneliga ödet som här spelat honom det fula sprattet.

Under de timmar som grefve Josef och hans biktfader hvilade sig, hopsamlade Konizepolski alla de trupper, som stodo honom till buds, och en halftimme före skymningens inbrytande tågade han med hela sin tillökade styrka, uppgående till något mer än tusen man, i sakta mak rakt på slottet Dornta. Han ställde på munkens inrådan med flit sin marsch så, att han icke skulle hinna fram förr, än vid midnatt, den lämpligaste timmen för en öfverrumpling.

5.

Aschebergs täta rekognosceringar i trakten omkring slottet Dornta, samt den vaksamma utkik, som hölls från murarna, voro högst nödvändiga i en tid som denna. Svenskarnas ringa styrka kunde likväl ej vara tillräcklig att med framgång försvara borgen mot en öfverlägsen fiende, hvadan Ascheberg beslöt att afsända ett ilbud till konungen för att hämta hjälp. Hans val föll genast på en ung och hurtig ryttare, en af de pojkar, som Nicke

haft med sig från Kolsta gästgifveri. Per i Klinta, så hette ryttaren, hade mer än en gång visat sig äga både tapperhet och förslagenhet och det var just dessa två egenskaper, som i högsta grad kräfdes vid utförandet af det vågstycke, som Ascheberg nu ålade honom. Per svarade muntert, att det skulle roa honom på det högsta att kunna lura sarmaterna, och då skymningen inbrutit red han på en ståtlig, snabbfotad polsk springare i raskt galopp norrut.

I det lilla mystiska rummet höllo som vanligt tvänne ryttare vakt med dragna vapen. Ute i den långa gången antingen lågo eller stodo de öfrige i små grupper, hvilka somliga förde ett lågmält samtal och andra stärkte sig med en kort sömn till hvad som komma skulle.

Dels för att fördrifva tiden, dels för att få språka en stund med Inge hade gamle Nicke uppsökt honom. I den vid kammardörren belägna nischen hade Inge och hans landsman tagit plats och samtalade med lågmälda röster om det förflutna, det närvarande och det tillkommande. Denna gång röjde sig i Inges både frågor och svar en sådan tydlig oro, att Nicke om en stund fann sig föranlåten att utbrista:

»Du har något särskildt på hjärtat. Tala om för mig hvad det är för bekymmer, som trycker dig.»

»Det är alls ingenting,» svarade Inge afböjande.

Vid det matta skenet från en i taket hängande lampa, hvilken för det lätta luftdraget från de otäta fönstergluggarna svängde hit och dit och gaf åt korridorens väggar ett fantastiskt skimmer, såg Nicke tydligt att Inges ansikte var blekare än någonsin och han utbrast, äfven han oroligt:

»Är du sjuk, Inge?»

»Nej,» svarade den unge korpralen. »Men,» fortfor han och lyssnade inåt rummet, »jag hör ett besynnerligt buller där inifrån. Vi måste se hvad det kan vara.»

Inne i rummet hade de båda postande ryttarne till en början fört ett ganska lifligt samtal, men slutligen sade den ena till sin kamrat:

»Hör du? Jag känner mig så sömnig, att jag skulle behöfva tillsluta ögonen, vore det endast några minuter och — —»

»Så är det också med mig,» afbröt den andra. »Sätt dig mot bilden där och tag dig en tupplur, jag ska nog se efter om vi bli störda.»

Ryttaren gjorde så. Han satte sig med ryggen stödd mot kristusbilden och var snart insomnad.

Hans kamrat vandrade till en början fram och åter i det lilla rummet mellan den sofvande och dörren, men då han tyckte att denna enformiga vandring blef ännu mera sömngifvande, tog han plats vid det lilla till höger om dörren

befintliga fönstret och försökte att med sina blickar genomtränga sommarnattens ganska starka mörker. Plötsligt tyckte han sig höra ett lätt, knarrande ljud. Han vände mekaniskt blickarne till det stora krusifixet och studsade tillbaka. Var det en synvilla? Rödde sig ej bilden? Han tog ett par steg fram emot den, men kom ej heller längre, förrän den sofvande kamraten slungades utåt golvet, kristusbilden vände sig på gångjärn och i den där bakom befintliga öppningen syntes ett fladdrande fackelsken, samtidigt med att ett par väl beväpnade män sprungo in i kammaren. Det var detta buller, som väckt Inges uppmärksamhet.

Allt var nu klart för honom. Här fanns, dold af kristusbilden, den löngång, genom hvilken grefven och munken försvunnit och på denna väg skedde nu öfverrumplingen.

Inom ett par minuter var den svenska styrkan i kamp och försvarade manligt, under anförande af Nicke och Inge det lilla rummet. Polackarne föllo hoptals, men ännu flere strömmade upp från löngången. Ascheberg, som redan i början af striden kommit tillstädes, insåg snart, att öfvermakten var för stor och drog sig därför tillbaka till borggården, där hela svenska styrkan stod uppställd.

Med hurrarop och jubel spredo sig Konizepolskis skaror i de delar af slottet, som ännu voro

öppna för dem och sköto genom fönster och gluggar ned på svenskarne, men knappt någon af kulorna gjorde verkan, tack vare nattens osäkra dunkel och det skydd, som svenskarne visste att förskaffa sig dels bakom den väldiga stentrappan, dels genom att sluta sig intill slottsmuren.

Johan Konizepolskis första åtgärd, sedan han väl funnit att han fått fast fot i själfva slottet, var att söka efter Elisabeth. Vägledt af både grefven och hans bikt-fader skyndade han upp till hennes rum, men de voro öde och tomma. Gnisslande af raseri vände han tillbaka. Det var naturligt att Paul Smiekoński bortfört henne, men hvarthän? Kanske befunno de sig båda i skydd hos svenskarne? Det var munken, som framkastade denna förmodan.

»Jag skall hämta henne därifrån, eller också själf sätta till lifvet,» röt han. »Jag skall krossa mina motståndare! Jag skall — —»

»Pass på!» skrek munken och pekade åt stora trappan till. »Skynda att genskjuta honom!»

* * *

Då Ascheberg såg att fiendens öfvermakt minut efter minut ökats, insåg han tydligt, att han icke skulle kunna behålla slottet i sitt våld. Men, att

lämna det utan strid, därtill var han både för stolt och för mycket svensk krigare. Han beslöt för den skull att försvara sig så länge som möjligt, i synnerhet som Dorntas borggård därtill erbjöd ypperliga punkter. Dock försäkrade han sig med det allra första om, att stora porten blefve i hans våld samt placerade där en stark vakt.

Polackarnes alltmera tilltagande hån och deras skymfliga utgjutelser retade till slut svenskarne, så att en och annan af dem sände en kula upp mot de i fönstren hånskrattande fienderna, därvid mer än en fick sätta till lifvet. När Ascheberg såg detta, förbjöd han sitt folk med dessa ord att ännu skjuta:

»Ni behöfva ej vara så heta, det kommer snart en stund, då vi behöfva alla de kulor, som vi äga. Till dess måste vi spara på dem.»

Ascheberg hade rätt. Den stunden kom fortare, än han själf kunde ana.

Johan Konizepolski hade med några språng hunnit fram till Paul Smiekoffski, som genast satte sig i försvarstillstånd, sedan han tillsagt Elisabeth att begifva sig ned ett par trappsteg, då hon skulle vara mera i säkerhet.

»Nej,» hviskade Elisabeth, »jag vill vara i din närhet. Faller du, så — —»

Utan att fullborda sin mening, drog den unga flickan fram en liten dolk, den hon i hemlighet ryckt till sig när hon såg att faran nalkades.

Det var ej tid för Paul att afväpna henne, ty Johan Konizepolski var nu alldeles inpå honom, så att han måste försvara sig själf.

»Lämna ifrån dig Elisabeth, kvinnoröfvere! Hon är min brud!» skrek Konizepolski ursinnigt.

»Nej, aldrig blir jag din,» utropade den unga flickan och sträckte ut dolken. »Förr döden!»

»Du hör nu hvad hon själf säger,» utbrast Paul och satte sig i försvarstillstånd. »Kom! Jag fruktar dig ej, storskräflare!»

Johan Konizepolski rusade blindt på sin motståndare, men kastades genast tillbaka. Ännu en gång förnyade han anfallet och nu med mera försiktighet. Han såg dock genast, att han i Paul träffat på en honom betydligt öfverlägsen motståndare, hvadan han också mera tog sig i akt.

Enviget betraktades med synnerligt intresse från både svensk och polsk sida och då Ascheberg fick se Inge strax invid trappan befallde han honom att med några ryttare passa på och befria Elisabeth, om hennes försvarare skulle falla.

Den försiktighet, som Johan Konizepolski till en början iakttagit, var ej af lång varaktighet. Förbittrad som han var, blottade han sig snart. Detta blef också hans ofärd. Vid ett ursinnigt

utfall sprang han, så att säga, rakt på sin motståndares värja, som djupt inträngde i hans bröst. Med ett förtviflans anskri föll han ned på trappan.

I ett nu ryckte Paul Smiekoſski till sig Elisabeth och sprang, hållande henne till utseende af dånad i sina armar, ned för den breda trappan, följd af en svärm skrånande polackar. Det var med knapp nöd som han kom undan med sin börda.

Inge hade med sina män så eftertryckligt mottagit den polska svärmen, att de öfverblifna hals öfver hufvud flydde uppför trappan igen. Men, uppkomne dit, tvungos de af sina i massor framstörtande kamrater att vända om. Inge måste gifva vika för öfvermakten och draga sig tillbaka till hufvudstyrkan, i hvars led Paul, som naturligtvis ej kunde eller ville strida mot sina landsmän, och Elisabeth befunno sig.

»Nu gäller det!» skrek Ascheberg svängande värjan öfver sitt hufvud.

»Hugg in på dem som ärlige svenskar!»

Den uppmaningen var alldeles öfverflödigt. I fasta led rusade svenskarne emot polackarne och körde dem med blodiga pannor hufvudstupa upp i slottet igen. Hade Ascheberg haft en gång till så mycket folk, så skulle han utan tvifvel kört ut dem samma väg, som de kommit och huggit ned

resten. Nu måste han nöja sig med ett så kraftigt försvar som möjligt, och detta hade redan börjat på ett ganska lysande sätt.

* * *

Johan Konizepolski utandades sin sista suck i grefve Sapiehas armar innan pater Priscus ens hann gifva honom den sista smörjelsen. Sedan hans lik blifvit fördt in i ett nära hufvudtrappan liggande rum, sade Josef Sapieha till de polackar, som omgäfvade honom:

»Såsom tappre män är det eder skyldighet att hämnas eder anförares död och det — —»

»Ja, det måtte väl ej vara någon svårighet,» inföll munken. »Vi äro ju mer än mångdubbelt öfverlägsna våra fiender och att krossa dem till smulor borde väl gå lätt för sig. Men detta måste ske *nu*, innan dagen inbryter och våra fiender se att manövrera. Därför, polackar, raskt till anfall! Lefve Polen! Död åt svenskarna.»

Dessa munkens ord upprepades af hundratals strupar och innan Ascheberg visste ordet af, hade han en dubbelt så stark svärm öfver sig som förra gången. Men äfven nu försvarade han sig med raseri och dödsförakt mot den öfverlägsna fienden.

Gamle Nicke och Inge sparade ej på hugg och stötar och många voro de sarmater, som föllo för dem. Deras exempel hade uppmuntrat de andra, så att hvar och en blef en hjälte.

Efter mer än en timmes strid, och då friska skaror alljämt strömmade ut ur borgen, insåg Ascheberg, att det ej längre skulle löna mödan att strida för segern, allra helst som någon undsättning ej på länge kunde vara att förvänta. Han gaf därför befallning om att hans män, som hittills kämpat till fots, skulle sitta upp. Hästarne hade varit i godt skydd invid ena muren och endast två af dem hade fallit.

Uppsittningen kunde endast försiggå småningom och ej i den ordning, som Ascheberg ville, ty det var ganska trångt om utrymme på borggården. När polackarne såg denna rörelse och däraf funno, att svenskarne voro betänkta på återtåg, upphäfde de ett jubelskri och grefve Sapiëha, som med en ovanlig liflighet för sina år sprungit ut på stora trappan, skrek så högt han orkade:

»Framåt, polackar! Vi vilja — —»

Grefven hann icke tala till punkt, då en gäll röst inföll:

»Slottet brinner!»

En obeskriflig förvirring uppstod nu bland polackarna, när de sprakande lågorna bröto ut genom taket på själfva hufvudbyggningen. Alla

sprungo om hvarandra; ordningen var upplöst. För några ögonblick tänkte Ascheberg på att låta sina ryttare sitta af igen och storma slottet, men han insåg genast, att hans ringa styrka då skulle råka i ett svårare läge, enär polackarnes motstånd då skulle blifva förtvifladt. Han intog för den skull en passiv hållning.

»Hjälpen mig att släcka elden!» skrek Josef Sapiuha, aldeles utom sig. »Jag vill ej att min borg lägges i aska.»

Han hade nätt och jämt fått sista ordet öfver läpparna, då ett ursinnigt, nästan vilddjurslikt skri höjdes från trappan, som ledde till första våningen. En massa fantastiska gestalter, svängande brinnande facklor öfver sina hufvud, och inslungande dem i salarna, dansade där uppe. Stel af förskräckelse betraktade grefve Josef förstörelseverket. Hans blickar sökte pater Priscus, men denne var försvunnen.

»Se, där står vår plågoande!» skrek en vild stämman uppifrån trappan och Pietro rusade med en sådan hastighet ned, att ingen kunde hejda honom. »Du har länge pinat oss! Nu skall du få lönen!»

Grefve Josef gaf till ett anskri af förtviflan och försökte att springa undan, men Pietro var snabbare och innan Josef Sapiuha hann komma ur vägen, hade Pietros blodiga knif djupt inträngt

i hans hjärta. Den gången träffade stöten säkrare. Utan att gifva ett ljud ifrån sig, föll den gamle borgherrn ned död.

Vid åsynen häraf kastade sig de omkringstående polackarne öfver Pietro och hans medhållare och efter en kort strid voro de alla dödade.

Det var en förfärlig hämnd, som Josef Sapiehas tyranniserade underhafvande tagit på sin plågoande och i många mansåldrar talades därom, ej blott i trakten, utan äfven i hela landet, såsom en varning mot grymma och själfrådiga egendomsherrar.

Pietro och hans band hade länge hållit sig i trakten, rufvande på hämnd. Under öfverrumplingen gingo de hämndlystne, som naturligtvis kände till slottets alla gångar, en hemlig väg dit in, smögo sig upp på vindarne i hufvudbyggnaden och tornen och inkastade där brandfacklorna.

Och det dröjde icke länge, förrän Dornta stod i ljusan låga. De förskrämda polackarne flydde dels samma väg som de kommit, dels genom fönstren, och då Ascheberg slutligen lät öppna stora porten, syntes ingen fiende till. Hvad som fanns kvar af Johan Konizepolskis styrka, flydde i vild oordning härs och tvärs genom Blotnikiskogen.

Under den villervalla, som uppstått i följd af branden, hade Elisabeth af en händelse blifvit

skild från Paul Smiekoſski. Hon såg sig omkring med ängsliga blickar, men åt hvilket håll hon vände dem, möttes hon endast af idel bistra, främmande anleten. När de ryttare, som ännu voro till fots, marscherade ut genom porten följde hon mekaniskt med, ty hvart skulle hon nu vända sig, då hon icke kunde återvända till det brinnande Dornta, hvars flammande lågor kastade sitt rysansvärda sken öfver nejden. Med tårade ögon betraktade hon sitt hem, som inom kort skulle ligga i ruiner, och hennes läppar uttalade klagande namnet:

»Paul!»

I samma ögonblick greps hon våldsamt i armen och drogs oemotståndligt åt elden. Vid det klara eldskenet igenkände hon munkens hånfulla drag.

»Följ mig, vägen är öppen,» hviskade denne och grep fastare kring den unga flickans arm.
»Bry dig ej om Paul Smiekoſski.»

Elisabeth gjorde ett kraftigt försök att befria sig från munkens tag, men när detta icke lyckades, gaf hon till ett anskri. Samtidigt därmed grep en kraftig näfve omkring paterens nacke och slungade honom handlöst till marken. Men pater Priscus var blixtnabbt på benen igen, och då han såg att det var Inge, som beröfvat honom hans byte, rusade han på honom och innan den

unge korpralen, som ej var så vig af sig, hann vika undan, hade munken stött en dolk i hans högra sida.

»Nu är du min,» jublade munken och sprang åter mot Elisabeth, men han jublade för tidigt. Paul Smiekoffski, som efter mycket letande åter funnit den älskade, störtade nu fram. Priscus tog till flykten, men en kula ur en närstående ryttares karbin träffade honom i bakre delen af hufvudet. Munken snurrade omkring ett par slag, famlade med armarna i luften och sjönk därefter liflös till marken.

Just som Ascheberg hunnit ordna sin skara återkom Per i Klinta med undsättning. Den var nu obehöflig till slottets försvar, men kom ändå väl till pass vid den förestående marschen genom den af polska ströfkårer uppfyllda trakten. Undsättningens ankomst gjorde dock, att Ascheberg kvarstannade vid det brinnande slottet ännu några timmar, hvarunder ett ej ringa byte af guld och silfver togs. Äfven blef på Elisabeths enträgna böner Josef Sapiehas halft förbrända lik framdraget och lagdt i en ordentlig graf.

Paul Smiekoffski förblef en fånge hos svenskarne, och den unga grefvinnan Sapieha kunde ej förmå att lämna honom. Men då Karl X Gustaf tågade mot Danmark, återfick Paul friheten. Kort därefter firades hans och Elisabeths bröllop, och

som hon nu var ensam arftagerska till Josef Sapiehas ofantliga rikedomar, blef slottet Dornta snart återuppbygdt, men i en helt annan stil än den gamla borgen. Det unga paret flyttade dit, och de underlydande, som slottet då fick, blefvo bemötta med all vänlighet och omvårdnad, och så försonade Elisabeth i rikaste mått, hvad hennes farfader, grefve Josef en gång brutit.

Och mer än en gång talade de båda makarne om den unge svenske krigare, som vid den ödesdigra branden på ett så manhaftigt sätt räddade Elisabeth undan den hatfulle munken Priscus.

Denne unge krigare var, såsom vi veta, Inge. Både han och hans kamrater, till och med gamle Nicke, följde kung Karl till Danmark och visade äfven där, att det svenska mannamodet ej försämrats bland de polska skogarna och morasen.

IV.

I Kolsta gästgifvaregård.

1.

»Nå,» utbrast gubben Rolf med tydligt hån, då han på alfaret mellan Borgholms ladugård och Kolsta mötte Nils Tufvesson, »ha ni hört något om Inge ännu? Han är väl minst general nu, kan jag tro? Ha, ha, ha!»

»Nej, det kan han nog aldrig bli,» svarade Nils allvarligt, »men då kungen lämnade polackarnes land och tågade mot juten, då var han korpral. Och gamle Ramsätra-Nicke, som för åtta dagar sedan skickat bud hem till sin gumma, lät hälsa oss med, att om pojken går på på samma sätt som hittills, så är det inte alls omöjligt, att han kommer hem som officer, och det är inte en på tusen af den här traktens pojkar, som gör slikt

Men a'jö med dig, gästgifvare, jag ska bort till mitt arbete nu. Hälsa Alva!»

Och med denna sarkastiska slutkläm lämnade han Rolf gästgifvare, som såg betydligt snopen ut öfver det besked, han erhållit.

Den gamle och argsinte gästgifvaren var ännu sig lik som i forna dagar och det oaktadt han allt sedan Inges afresa till kriget varit utsatt för mycken spott och spe af sina bekanta. Nästan dagligen var han tillsammans med Jockum, som ännu gick och hoppades att en vacker dag få tillträda Kolsta gästgifveri. Tusentals planer, hvilka alla gingo ut på att förmå Alva att slå Inge ur hågen och i stället taga klockaren till man, upp-gjordes, dryftades och förkastades.

»Ja, envisare gräbba finnes då inte mellan Ölands båda uddar,» plägade alltid Jockum förtretad utropa, när den ena planen efter den andra gick omkull, och gästgifvaren kunde naturligtvis icke annat än nicka god mening därtill. Men en dag kom Jockum fram med ett nytt förslag. Han sade nämligen:

»Du vet, Rolf, att jag i Kalmar skolå lärt mig skrifkonsten.»

»Ja, det vet jag,» svarade gästgifvaren, »men hvad är det mer med det då?»

Klockaren tummade en god stund sin mössa mellan fingrarna och såg liksom en smula förlägen ut.

»Fram med hvad du har på hjärtat!» skrek gästgifvaren förargad.

»Jo, ser du, jag har tänkt jag skulle skriva ett bref, som vi skulle föregifva att det hade kommit från Danmark, och däri skulle stå, att Inge stupat i en häftig strid och att han skickade sina hälsningar — —»

»Åh, eftersom han stupat, kunde han väl inte skicka några hälsningar,» afbröt gästgifvaren buttert.

»Det var ej heller så jag menade,» inföll Jockum. »Han skulle naturligtvis ha lefvat till dess han — —»

»Säg då hellre att han blifvit dödligt sårad, men lefvat till dess han hunnit skicka de där hälsningarne, men sedan afidit,» afbröt Rolf för andra gången.

»Ja, du har rätt,» inföll klockaren, som ej just var så klyftig af sig, ehuru han gärna skröt med att han gått i skola i Kalmar. »Ska jag?»

»Gästgifvaren tog sig en stark funderare. Därpå sade han raskt:

»Ja! Kör till då, så få vi se hur det aflöper.» För sig själf tänkte han: »Inte tror jag att den spiken heller kommer att dra, så framt jag känner gräbban min.»

Några dagar därefter var det söndag och folket hade tämligen allmänt samlat sig vid kyrkan, ej blott för att fira Herrens dag, utan äfven för att få höra något nytt från kriget. Söndagen var nämligen den enda dag i veckan då nyheter kunde utvecklas.

Kort före gudstjänstens början syntes en sorgklädd kvinna komma in på kyrkogården. Hennes gång var stapplande, och de rödkantade ögonen skvallrade tydligt om, att hon ej allenast vakat hela den föregående natten, utan att äfven tårökällan ymnigt flödat.

Allas blickar vände sig till den sorgklädda kvinnan och bland de församlade gick denna tysta hviskning:

»Det är nog Inge, som är död. Hvem skulle hon annars sörja?»

Som vanligt stodo för det mesta kvinnor och män hvar för sig och samspråkade. Några alnar på sidan om kvinnogruppen och lutad mot ett litet träkors, hade Alva tagit plats. Den halfhöga hviskningen nådde slutligen också hennes öron, hur mycket än kvinnorna bemödade sig om att tala så tyst som möjligt, ty alla visste naturligtvis om hennes kärlek till Inge och tyckte därför att det var synd om henne. Men hur tyst de än talade, hörde likväl Alva de betydelsefulla orden. Hennes kinder bleknade allt mera, och hon hade

all möjlig möda att hålla sig upprätt. Hennes tankar voro så förvirrade, att hon ej kunde tänka ett enda redigt ord. Likväl tyckte hon att hon för sina ögon såg framskymta en sorgklädd gestalt. För några sekunder blef dock hennes hjärna så redig, att hon kunde igenkänna Sara Lisa. Hon behöfde ej se mera. Ett anskri bröt fram öfver hennes läppar och med ett hjärtskärande rop föll hon ned på den af blommor kransade grafven.

Allmänheten strömmade till, och den afsvimmade blef inburen i sakristian, men som hon där började att yra och tala en massa osammanhängande ord, så tillsade mäster Knut en af kyrkvärdarne att söka reda på gästgifvaren, så att den beklagansvärda kunde med det allra första blifva förd till sitt hem.

Rolf stod just och pratade med Jockum när han fick det sorgliga budskapet.

»Jag ska genast komma,» svarade han och när budet gått sade han till klockaren:

»Brefvet har gjort verkan, det märker jag nog, men hur det kommer att gå, det — —»

»Har ingen fara,» afbröt klockaren med en ton, som han förgäfves sökte göra stadig. »Det behöfves allt mera för att en människa skall dö.»

Sammanringningen började nu och Jockum måste vara på sin plats. Då han tog afsked af Rolf lofvade han att på eftermiddagen infinna sig

Kolsta för att vidare »resonnera om saken», såsom han tämligen likgiltigt uttryckte sig.

Och fastän sammanringningen var slutad och Jockum stod färdig att taga upp ingångspsalmen, syntes dock icke en enda människa i kyrkan. Alla hade skockat sig omkring gästgifvarens vagn för att se den stackars Alva, kanske för sista gången. Och då vagnen äntligen satte sig i rörelse, följdes hon allmänt af deltagande blickar så väl från männen som från kvinnorna.

Då klockar Jockum skildes från gästgifvaren höll han på den korta väg, han hade att tillryggelägga fram till kyrkan, följande monolog för sig själf:

»Ja, nu har jag till en del vunnit mitt mål. Detta är dock endast början. Förargligt skulle det dock vara om någon skulle känna igen min skrifstil. Men inte tror jag att Jöns i Klinta gör det.»

Innan de kyrkobesökande lämnat det lilla templet visste en hvar, att Jöns i Klinta erhållit bref från sonen Per. I det brefvet stod det, att Inge stupat under stormningen af Köpenhamn, natten mellan den 10 och 11 februari 1659. Men som Jöns icke kunde läsa, hvarken tryckt eller skrifvet, så hade han bedt länsman Svärd i Ekerum att läsa brefvet, och han kunde intyga att Per hade skrifvit så. Vidare stod det i brefvet, att

Inge aflidit så hastigt, att han ej ens haft tid att sända en enda hälsning hem.»

Då Jockum fick höra att länsmanen läst brevet, blef han ej så litet het om öronen. Han skyndade genast hem och stängde sig inne, och Rolf, som tyckte att det var besynnerligt, att han ej kom, såsom han hade lofvat, gick tidigt på måndagsmorgonen för att söka honom. Det befanns då, att klockaren gått hemifrån och tagit med sig så mycket penningar han hade hemma, och det var en ganska stor del af kyrkkassan, som blifvit anförtrodd åt honom.

* * *

Ungefär åtta dagar därefter voro Nils Tufvesson och hans dräng, Mårten, ute i Skedemosse skog och höggo ved. Sveltiga och trötta hade de efter middagsmåltiden lagt sig att sofva, när de plötsligt väcktes af ett starkt hundskall. Bestörta sprungo de upp för att taga reda på hvad som var på färde. Nyfikna gingo de åt det håll, där skallet hördes och sågo då en stor, brun hund, som ilsket skälde på ett högt träd. Nils och drängen trädde närmare och studsade genast tillbaka vid den syn, som mötte deras blickar.

På en af de tjockaste grenarna hängde en död människa.

»Det anar mig, hvem som hänger där,» sade Nils och han tillade, i det han räckte sin hvassa knif åt drängen: »Tag den där, klättra upp och skär ned honom, så få vi se, hvem den gynnaren är.»

Några minuter därefter störtade den tunga kroppen till marken. Vid den första blick som Nils kastade på den dödes något vanställda ansikte, gaf han, ehuru han genast kände igen själfspillingen, till ett rop af öfverraskning.

Den döde var Jockum, klockaren i Köping.

2.

Ryktet om det öde, som drabbat klockaren Jockum, spridde sig hastigt, först i Köpings socken och därpå öfver helä ön. Men hvad kunde hafva varit orsaken till detta hans förtviflade beslut? Länsman Svärd förklarade snart allt. Han hade funnit en besynnerlig likhet mellan Pers och Jockums stilar, och som han drog i starkt tvifvelsmål att den förstnämnda kunde skrifva, ty detta fick man ej den tiden lära sig i fält, så framt det ej var frågan om blodiga runor med svärdet, så hade

han flera gånger sökt Jockum. Men då han ej träffat honom, oaktadt han borde varit hemma under den tiden, så hade han börjat fatta misstankar. Längre hade han spejat efter den försvunne, och äfven underrättat sina embetsbröder i andra länsmansdistrikt om förhållandet, men att slutet skulle blifva sådant, det kunde han aldrig tro.

Och Kolsta gästgifvare? Hela hans ljufliga dröm, för hvars förverkligande han arbetat i så många år, den var nu tillintetgjord, ohjälpligt fallen. Slaget var så starkt, att äfven han höll på att läggas ned på sjukbädden. Hvad skulle folket nu säga om honom, och för hvilket åtlöje skulle han icke nu blifva utsatt? Alla människor skulle peka finger åt honom och säga: Se, där går gästgifvaren i Kolsta. Nu har han fått lönen för sitt högmod och sin orättmätiga grymhet mot sin stackars dotter. Det är rätt åt honom.

Och hur mycket Rolf hittills varit van att sätta sig öfver hvad folk pratade, så fann han nu, att detta icke längre dugde. Han riktigt skämdes, och det gick om till och med två söndagar, utan att han vågade visa sig i kyrkan. I detta hänseende var Rolf gästgifvare verkligen feg.

Längre hade Alva sväfvat mellan lif och död, och det ehuru alla möjliga försök gjordes att häfva sjukdomen. Nästan dagligen besökte den ädle och människovänlige mästern Knut, som för sin församling

var en verklig prest, nitälskande för sina församlingsboars upplysning, ömmande för och afhjälpande deras nöd så mycket han kunde, Kolsta och den sjuke gästgifvaredottern, för hvilken han alltid haft så godt som en faders kärlek. Och på hans föranstaltande blef äfven Sara Lisa efterskickad för att vårda den sjuka.

När Alva fick syn på Inges moder gömde hon först hufvudet i kudden och en ström af tårar lättade hennes beklämda bröst. Och från den dagen ville hon ej släppa den gamla ifrån sig. På Sara Lisas bestämda tillsägelse fick icke ett enda ord om Jockums ändalykt yppas för den sjuke.

Men en dag kunde gumman Sara själf icke hålla sig, då hon märkte att förbättringen fortgick med stora steg. Så varsamt som möjligt förde hon talet på klockaren, men detta tal afbröts tvärt af den unga flickans ord:

»Tala inte om honom. Jag vill nu aldrig gifta mig, då jag ej kunnat få Inge.»

Nu ryckte Sara Lisa fram med sanningen och hennes slutord lydde så:

»Brefvet var således skrifvet af honom och falskt. Därför ser du också, att jag aflagt min sorgdräkt.»

En annan än Alva skulle kanske fallit i en svimning, men så gjorde icke gästgifvarens vackra

dotter. I stället lyfte hon sina genom sjukdomen afmagrade händer mot himmelen och utbrast:

»Herren vare lofvad! Inge är då kanske ännu vid lif!»

* * *

Det var under sommaren år 1660, som dessa sluthändelser utvecklade sig.

Efter underrättelsen om, att det bref, som Jöns i Klinta erhållit, var helt och hållet falskt, hade Alvas tillfrisknande fortgått alltjämt. Faderns hårda sinne hade också blifvit mer och mer uppmjukadt, i synnerhet sedan mäster Knut haft några enskilda samtal med honom.

»Ja,» sade gubben Rolf vid slutet af ett sådant samtal, »jag erkänner att jag burit mig dumt och illa åt, och hade jag Inge här nu, så vet jag nog hvad jag skulle göra, men,» fortfor han, »jag vill bedja herr kyrkoherden om att inte ännu nämna någonting om detta vårt samtal.»

Detta lofvade mäster Knut och sade äfven, att han söndagen därpå skulle komma hem till honom för att gifva Alva det heliga sakramentet, efter hvars undfående hon mycket längtat, men det hon ej kunde erhålla i kyrkan, eftersom hon ännu var för svag att gå ut.

Söndagssolen strålade så mild och varm ned från en fullkomligt molnfri himmel, och de ljumma vindarna, hvilka förde doftet från de små blomorna med sig, smekte så lekfullt Alvas ännu bleka kinder, hvilka lutade sig i de afmagrade händerna. Den unga flickan hade tagit plats vid det fönster, som vette utåt den lilla trädgårdstäppan, vid hvars åsyn så många minnen började dyka upp i hennes själ. Hennes klara ögon fylldes af tårar och hon snyftade sakta, när dörren varsamt öppnades och Sara Lisa, som ett par dagar varit hemma hos sig, trädde in. Det låg en sådan frid i den gamla kvinnans hela anlete, och hennes blickar glänste af sådan fröjd, att Alva plötsligt utropade:

»Ni kommer bestämdt med ett gladt budskap, mor Sara?»

Sara Lisa teg, ty just i det samma inträdde mäster Knut och gubben Rolf. Den sistnämnde trädde genast fram till Alva, fattade hennes händer och utbrast, under det hans röst något darrade:

»Frid vare dig, min dotter! Du har ju förlåtit mig den stränghet, som jag förut visat dig.»

»Ja,» svarade den unga flickan och såg fadern mildt i ögonen.

Den heliga förrättningen började och var nära slutad, då dörren åter öppnades på glänt, utan att

någon af de innevarande märkte detta. Tre manliga personer, tre bistra krigare, betraktade med andakt genom den smala öppningen hvad som försiggick i det lilla rummet. I den enes blickar stod dock den största glädjen att läsa, och ofta måste den äldste af dem genom uttrycksfulla miner och tecken hålla honom tillbaka.

När förrättningen omsider var slutad och mäster Knut med djup och klangfull stämma läst välsignelsen öfver Alva och de närvarande, steg den gamle knekten dristigt in och stängde dörren efter sig.

»Nicke! Nicke!» ljöd det från de innevarandes läppar och det var nära att Alva, rätt så svag hon var, ilat emot honom. Men den gamle knekten höll henne tillbaka, i det han sade:

»Trogen kärlek får ändock till slut sin lön. Det har kommit falska underrättelser hit, och dessa hafva sagt, att Inge skulle vara död, men detta är en lögn. Då jag för fyra år sedan värfvade honom, följde han mig ut i polska kriget, där han tjänade upp sig till korpral. I det danska har han stigit ännu mera, så att han nu är fänrik. Du har väl ingenting emot att träffa honom, Alva?»

Den unga flickan ömsom rodnade och ömsom bleknade. Den glädjande underrättelsen kom så hastigt, att hon nära nog dignat till gofvet, men

Rolf skyndade fram och tog henne i sina armar under det han sade:

»Jag svarar för, att hon ej har någonting där-
emot och *detta har ej heller jag,*» slutade han
med tonvikt på de sista orden.

Vi förbigå här den scen, som nu utspelades,
ty den kan lättare *tänkas*, än beskrivas. När den
första glädjen var öfver, sade Inge:

»Per i Klinta, som nu är sergeant, liksom
gamle Nicke, och hvilka båda ha följt mig hit,
voro närvarande, då kung Karl, hvilkens själ Gud
fröjde i himmelrik, utnämnde mig till fänrik och
på samma gång gaf mig detta papper. Det skedde
ett par dagar innan han reste till Göteborg för
att hålla riksdag, och vi veta alla, att han icke
levande kom ifrån den staden. I följd af detta
papper är jag nu, och mina efterkommande, i
evärdelig ägo af Skedemosse gård, hvarjämte farbror
Nils har sitt hemman skattefritt för sig och sina
barn. Det fingo vi för att vi räddade kung Karl
i slottet, när jordrasen ville begrava honom. Han
har hållit det löfte, som han gaf dig, Alva, då
han reste ifrån Borgholm, och ve den, som nu
kommer och säger, att ej hans kungsord har gällt!
Lefve kung Karls minne!»

De tre krigsbussarna och äfven mästern Knut
och Rolf instämde i det dånande hurra, som ho-
tade att lyfta taket i det lilla rummet.

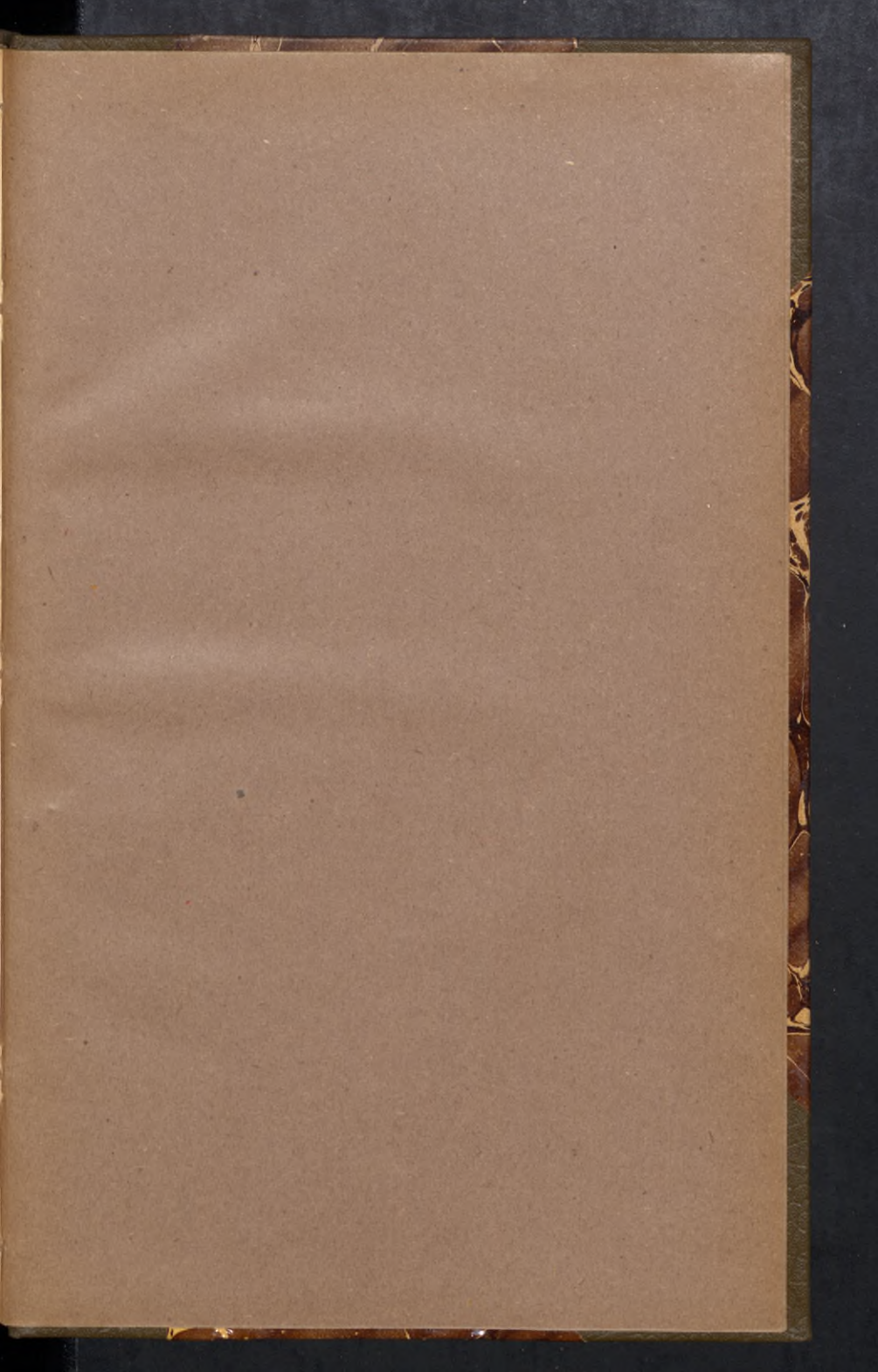
Så fingo troheten och kärleken omsider sin lön, och i långliga tider bibehöll sig sedan hos den öländska allmogen, så snart det var frågan om ett kungligt löfte, detta betecknande uttryck:

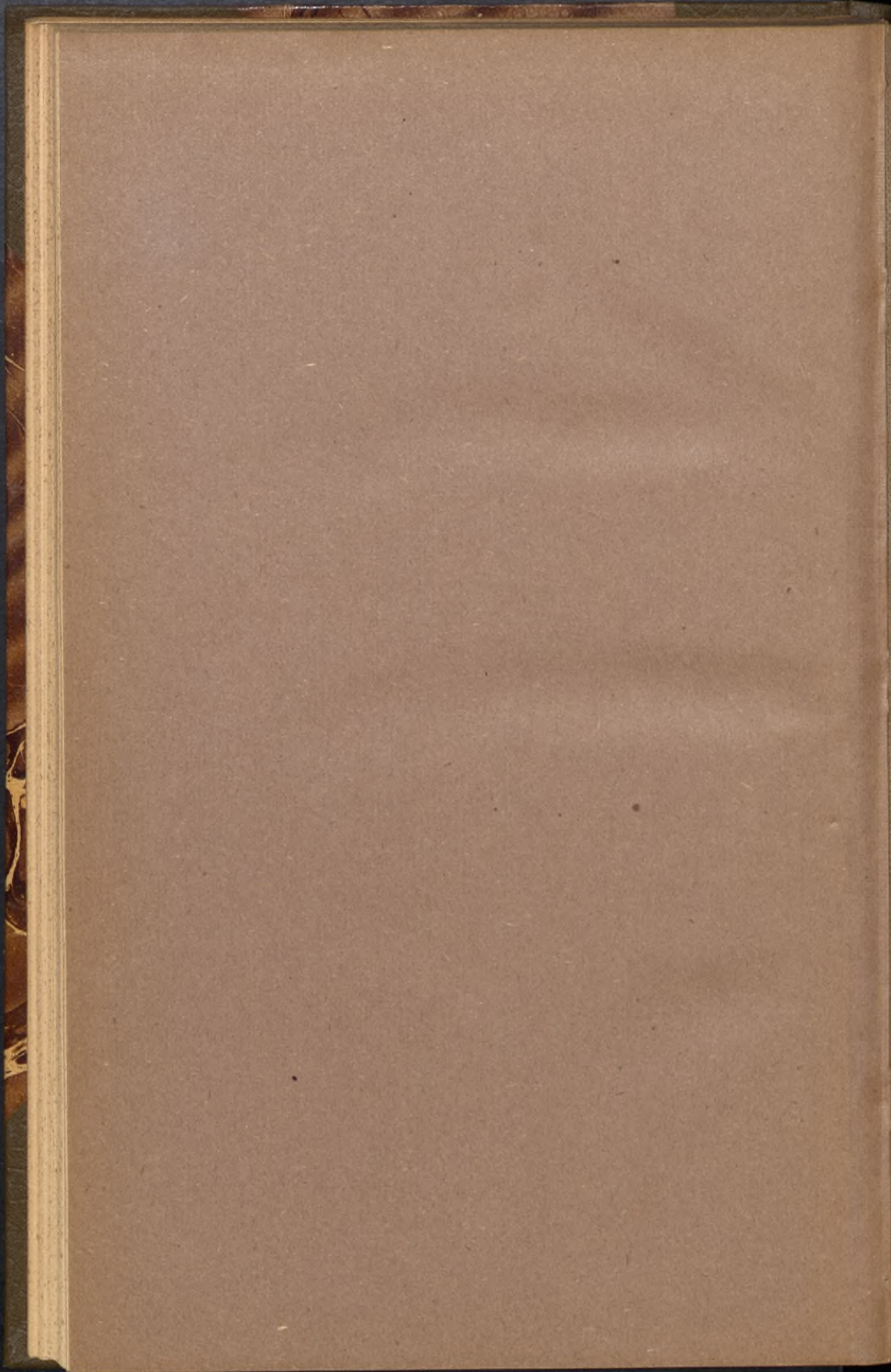
»Kungsord skall gälla!»

Innehåll.

I Borgholms slott	3
Efter två år	46
I Polen	62
I Kolsta gästgifvaregård	108

Innsbruck

6000179233

Göteborgs universitetsbibliotek

